

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

Факультет психології

Кафедра соціальної реабілітації та соціальної педагогіки

*На правах рукопису*

**Луч Влада Дмитрівна**

**ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО  
БАТЬКІВСТВА**

Кваліфікаційна робота

на здобуття освітнього ступеня «Бакалавр»

за спеціальністю 231 «Соціальна робота»

галузі знань 23 Соціальна робота

за освітньо-професійною програмою «Соціальна педагогіка»

Рівень вищої освіти: перший

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук

Красілова Ю.М.

*Допустили до захисту в ДЕК*

Кафедра соціальної реабілітації та соціальної педагогіки

Завідувач (ка) кафедри соціальної реабілітації та соціальної педагогіки

Чернуха Н.М.

---

Київ – 2023

## ЗМІСТ

<b>ВСТУП</b> .....	<b>3</b>
<b>РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОГО БАТЬКІВСТВА У МОЛОДІ</b> .....	<b>6</b>
1.1. Теоретичні підходи до визначення поняття батьківства .....	6
1.2. Складові психологічної готовності до батьківства.....	14
1.3. Особливості ставлення студентської молоді до батьківства .....	22
<b>ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ</b> .....	<b>28</b>
<b>РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ УСВІДОМЛЕННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО БАТЬКІВСТВА</b> .....	<b>30</b>
2.1. Методи емпіричного дослідження, характеристика вибірки.....	30
2.2. Результати дослідження.....	33
2.3. Порівняльний аналіз результатів дослідження усвідомлення студентської молоді до батьківства.....	46
<b>ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ</b> .....	<b>51</b>
<b>РОЗДІЛ III. ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО БАТЬКІВСТВА</b> .....	<b>53</b>
3.1. Модель формування готовності студентської молоді до відповідального батьківства.....	53
3.2. Підготовка студентської молоді до відповідального батьківства та сімейного життя .....	60
3.3. Планування сім'ї та репродуктивне здоров'я як головні елементи відповідального батьківства .....	65
<b>ВИСНОВКИ ДО ТРЕТЬОГО РОЗДІЛУ</b> .....	<b>74</b>
<b>ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ</b> .....	<b>76</b>
<b>СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ</b> .....	<b>80</b>
<b>ДОДАТКИ</b> .....	<b>88</b>

## ВСТУП

**Актуальність теми дослідження.** У сучасному світі, де планування сім'ї та відповідальне батьківство є ключовими аспектами суспільного розвитку, дослідження про формування відповідального батьківства у студентів має велику актуальність. За останні десятиліття зросла увага до проблем здоров'я репродуктивної системи, планування сім'ї та догляду за дітьми. Ці аспекти стали предметом досліджень у багатьох країнах світу, а у світлі соціальних та економічних умов, що змінюються, дослідження про відповідальне батьківство стають ще більш актуальними.

Дослідження про формування відповідального батьківства у студентів можуть виявити ключові фактори, що впливають на підготовку молодих людей до батьківства та розкрити проблеми, з якими вони можуть зіткнутися. Дослідження також можуть допомогти зрозуміти, як студенти бачать свою роль у сімейному житті, як вони відносяться до відповідальності батьківства та як планують свої родини.

У науковій літературі розглядаються різні аспекти виконання батьківських обов'язків та підготовки молоді до майбутнього батьківства. Наприклад, психолого-педагогічні аспекти відповідального батьківства згадуються в працях Р. Овчарової, В. Століна, І. Кона, О. Бодаєва, Г. Філіпової, І. Хамітової. Важливість усвідомлення батьками своєї батьківської місії підтверджується в роботах таких дослідників, як О. Лещенко, І. Зверєва, В. Кравець, І. Братусь, Г. Лактіонова, О. Безпалько, Л. Буніна, та ін. Окремі питання формування готовності молодих людей стати батьками в майбутньому розкрили у своїх роботах О. Євдокимова, О. Могилевська, С. Асрієва, Ю. Іванова, Г. Філіпова, Л. Повалій, Р. Хавула.

Результати досліджень про формування відповідального батьківства у студентів можуть стати основою для подальших досліджень та впровадження на практиці нових програм та підходів у підготовці молоді до батьківства. Такі

дослідження можуть допомогти підвищити рівень усвідомленості студентів про планування сім'ї та репродуктивне здоров'я, що може привести до зменшення кількості небажаних вагітностей та покращення умов догляду за дітьми.

Крім того, враховуючи те, що батьківство є складним та відповідальним процесом, результати досліджень про формування відповідального батьківства у студентів можуть мати практичне значення для розробки спеціальних програм, тренінгів з підготовки молодих людей до батьківства. Такі програми або тренінги можуть включати в себе питання про планування сім'ї, здоров'я репродуктивної системи, догляду за дітьми, підтримки розвитку дітей та багато іншого. В результаті, молоді люди отримають необхідні знання та навички, які допоможуть їм бути відповідальними та усвідомленими батьками в майбутньому.

Відтак, постає потреба у глибшому вивченні питання формування відповідального батьківства у студентської молоді.

**Об'єкт дослідження:** феномен відповідального батьківства.

**Предмет дослідження:** уявлення студентської молоді про відповідальне батьківство.

**Мета дослідження:** визначити модель формування відповідального батьківства у студентів.

**Завдання:**

1. Проаналізувати теоретичні підходи до змісту поняття «відповідального батьківства».
2. Емпірично дослідити та порівняти складові формування відповідального батьківства у студентів.
3. Розробити модель формування готовності студентської молоді до відповідального батьківства.

**Методи дослідження:**

- теоретичні: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення наявних теоретичних положень з досліджуваної теми;

- емпіричні: авторський опитувальник з метою визначення рівня формування відповідального батьківства у студентської молоді модифікований опитувальник, зроблений на основі методики PARI (parental attitude research instrument) з метою визначення готовності студентської молоді до батьківства.

**Наукова новизна** отриманих результатів дослідження полягає в тому, що проведений порівняльний аналіз формування відповідального батьківства у студентів України та Словаччини, таким чином можна виявити спільні та відмінні риси процесу формування батьківства у різних культурах. Це дозволяє створити модель, яка буде адаптована до культурних умов та сприятиме формуванню відповідального батьківства у молоді.

**Вибірка та експериментальна база дослідження:** студенти факультету психології 1-3 курсів Київського національного університету імені Тараса Шевченка; студенти 1-3 курсів технічних спеціальностей Технічного університету Кошице в Словаччині.

**Структура наукової роботи:** складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дипломної роботи – 93 сторінки.

## **РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОГО БАТЬКІВСТВА У МОЛОДІ**

### **1.1. Теоретичні підходи до визначення поняття батьківства**

Запорукою особистого щастя для всіх є створення сім'ї та народження дитини. Без дітей, без сім'ї життя людини є неповним. Проте всі ми знаємо, що стати подружжям чи батьками – нелегке завдання. Сімейне щастя не дається легко, воно є результатом того, наскільки добре люди знають один одного і дотримуються законів сімейного життя і батьківства. Ось чому важливо розуміти природу поняття батьківства.

Проаналізувавши наукову літературу, можна зробити висновок, що єдиного пояснення поняття «батьківство» немає. Короткий тлумачний словник сучасної української мови визначає, що батьківство – це стан бути батьком або матір'ю дитини, а також сукупність взаємин між батьками та дітьми [14]. Г. Лактіонова визначає поняття батьківства як соціальний статус особи, який походить від біологічного факту бути батьком або матір'ю дитини, але також включає у себе і соціальні, емоційні та правові аспекти відносин між батьками та дітьми. Батьківство може бути визнано або придбано через усиновлення, а також може бути втрачене у разі позбавлення батьківських прав або випадку смерті батьків. Батьківство є важливим елементом виховання та розвитку дітей, а також має значення для суспільства в цілому, оскільки визначає правовий та соціальний статус батьків та дітей [25]. І. Братусь, український філософ та психолог, вкладає в поняття «батьківство» не лише біологічний аспект, але й соціальний та культурний. Він розглядає батьківство як процес виховання та соціалізації дитини, в якому батьки відіграють ключову роль. Братусь акцентує увагу на тому, що батьківство не є природженим, а набувається через спілкування та взаємодію з дитиною. Також він зазначає, що батьківство має емоційний аспект, оскільки воно пов'язане з почуттями любові, турботи та відповідальності за дитину. У загальному розумінні І. Братусь визначає батьківство як складну систему

відносин між батьками та дітьми, яка передбачає певний спосіб життя, цінності та погляди на виховання та розвиток дитини [18].

Аналізуючи тлумачення батьківства іншими вченими можна узагальнити, що це поняття має різноманітні аспекти, які включають біологічний, соціальний, емоційний та правовий аспекти. Біологічний аспект пов'язаний з фізичними та генетичними характеристиками, які роблять особу батьком або матір'ю дитини. Соціальний аспект включає в себе взаємовідносини між батьками та дітьми, які відображають спосіб життя, цінності та погляди на виховання та розвиток дитини. Емоційний аспект відображає взаємні почуття батьків та дітей, такі як любов, турбота та відповідальність. Правовий аспект включає в себе права та обов'язки батьків щодо виховання та догляду за дітьми. За тлумаченнями О. Безпалько, Т. Лях та А. Капської, батьківство є важливим елементом виховання та розвитку дітей, а також має значення для суспільства в цілому, оскільки визначає правовий та соціальний статус батьків та дітей [13].

Лев Бунін, український педагог та психолог, визначає свідоме батьківство як активний та цілеспрямований процес виховання дитини, який базується на знаннях про дитину та її потреби. Він акцентує увагу на тому, що батьки мають бути свідомі та відповідальні за свої дії та рішення щодо виховання дитини. Він також підкреслює, що свідоме батьківство має базуватися на позитивних цінностях та відносинах з дитиною, таких як любов, повага та взаєморозуміння. Л. Бунін зазначає, що свідоме батьківство є ключовим для забезпечення емоційного та психологічного здоров'я дитини, її розвитку та формуванню позитивних життєвих цінностей. Таким чином, за поглядами Л.Буніна, свідоме батьківство є необхідною складовою успішного виховання та розвитку дитини [19].

За підходом Л. А. Данилевича, Т. О. Піроженко, Р. В. Овчарової, К. К. Платонова, Л. Є. Сікорської, психологічна готовність до батьківства – це складна багатовимірною якість особистості, яка передбачає наявність у батьків необхідних

умінь, знань та навичок для ефективного виконання батьківських обов'язків та завдань [18].

Ця готовність включає в себе знання про фізичний, психічний та соціальний розвиток дитини, уміння емоційно спілкуватися з нею та дотримуватися принципів позитивного виховання, вміння розв'язувати конфлікти та навички самоконтролю в емоційно напружених ситуаціях. Також важливим елементом психологічної готовності до батьківства є наявність певних цінностей, які визначають підхід батьків до виховання дитини [28].

Психологічна готовність до батьківства формується в процесі соціалізації, розвитку особистості та набуття життєвого досвіду, а також за допомогою професійної підготовки та психологічної підтримки батьків перед народженням дитини. Вона є необхідною для ефективного виконання батьківських функцій та створення сприятливого психологічного клімату в родині.

Уявлення про батьківство є однією з базових структур, на яких будується психологічна готовність до батьківства. Уявлення про батьківство включає в себе систему знань, уявлень, очікувань та цінностей, пов'язаних з батьківськими ролями та функціями [7].

Уявлення про батьківство може бути сформоване на основі досвіду взаємодії зі своїми батьками, спостережень за поведінкою батьків, взаємодії з дітьми, а також за допомогою медіа-контенту та інших джерел інформації. Воно може включати в себе такі елементи, як стереотипні уявлення про ролі чоловіка та жінки в родині, очікування щодо розвитку дитини, уявлення про ефективні методи виховання дітей та багато іншого.

Формування позитивного та реалістичного уявлення про батьківство є важливим елементом психологічної готовності до батьківства, оскільки воно дозволяє батькам зрозуміти та прийняти свої ролі та відповідальність перед дитиною, зменшує ризик формування нереалістичних очікувань та конфліктів в родині [43].

За підходом багатьох вчених, психологічна готовність до батьківства складається з різних компонентів. На нашу думку, головними з них є: (див.табл.1.1.).

**Таблиця 1.1. Головні компоненти психологічної готовності до батьківства**

<b>Складові психологічної готовності до батьківства</b>	<b>Визначення</b>
Емоційно-мотиваційний компонент	Компонент, що відображає ставлення майбутніх батьків до родинного життя та виховання дітей. Він включає в себе емоційну витривалість, відповідальність, почуття готовності та задоволення від батьківства. Розвиток цього компоненту можливий шляхом підтримки позитивних стереотипів та взаємодії зі своїми батьками або з іншими сім'ями.
Когнітивний компонент	Компонент, що відображає знання та уміння майбутніх батьків у галузі виховання дітей. Він включає в себе знання про фізичний та психологічний розвиток дитини, вміння комунікувати з дитиною, знання про різні методи виховання тощо. Розвиток цього компоненту можливий шляхом набуття практичного досвіду,

	взаємодії зі спеціалістами та самоосвіти.
Соціальний компонент	Компонент, що відображає взаємодію майбутніх батьків з різними суспільними групами, які пов'язані з батьківством. Він включає в себе взаємодію з батьками та дітьми, з представниками соціальних служб, інших сімей тощо. Розвиток цього компоненту можливий шляхом взаємодії з різними групами, а також за допомогою тренінгів та інших форм підтримки.

Розвиток кожного з компонентів можливий шляхом сприятливого середовища, в якому майбутні батьки знаходяться. Це може бути сімейне оточення, друзі, професійна підтримка або тренінги. Для розвитку емоційного компоненту важливо вивчати свої емоції, відчуття та емпатію до інших людей, зокрема до дітей. Для розвитку знання про батьківство важливо читати фахову літературу, брати участь в тренінгах, спілкуватися з батьками та дітьми, навіть якщо це не власні діти. Для розвитку соціального компоненту важливо брати участь у різних суспільних заходах, спілкуватися з різними соціальними групами та брати участь в роботі соціальних служб. Взагалі, розвиток кожного з компонентів залежить від особистих зусиль майбутніх батьків та сприятливого соціального середовища, в якому вони знаходяться [49].

Усвідомлене батьківство – це підхід до виховання дітей, який передбачає активну участь батьків у житті та розвитку дитини. Цей підхід базується на дослідженнях в галузі психології та педагогіки, і акцентує на тому, що батьки

мають бути уважними до потреб та індивідуальності кожної дитини, а також мають бути свідомі своєї ролі в її житті та розвитку.

Дослідники в галузі психології, такі як Деніел Сігел, Мері Айнгворт та Джон Кобб, відзначають, що усвідомлене батьківство передбачає відповідальність за створення емоційно безпечного середовища для дитини, де вона може вільно висловлювати свої почуття та думки, бути чутливою до потреб та емоцій оточуючих людей, розвиватися та зростати [54].

Основні принципи усвідомленого батьківства полягають в тому, щоб бути присутнім та уважним до своєї дитини, дотримуватися позитивного підходу, сприяти розвитку самостійності та відповідальності, стимулювати розвиток креативності та здатності до співпраці.

Відповідальне батьківство – це підхід до виховання дітей, який передбачає свідомість батьків про їхню роль у формуванні особистості дитини та відповідальність за її фізичний, психічний та соціальний розвиток. Цей підхід базується на дослідженнях в галузі психології, педагогіки та соціології, і акцентує на тому, що батьки мають бути уважними до потреб та індивідуальності кожної дитини, а також мають бути свідомі в своїй ролі в її житті та розвитку [38].

Дослідники в галузі психології, такі як Діана Баумрін та Ерік Еріксон, відзначають, що відповідальне батьківство передбачає відповідальність за створення стійкого та підтримуючого середовища для дитини, де вона може розвиватися та зростати. Батьки повинні бути відкритими до спілкування з дітьми, розуміти їхні потреби та інтереси, дотримуватися позитивного підходу та сприяти розвитку самостійності та відповідальності [53].

Усвідомлене батьківство та відповідальне батьківство – це два різних підходи до виховання дітей, які хоча й мають спільні риси, але мають і свої відмінності (див.табл.1.2).

**Таблиця 1.2. Порівняння понять «усвідомлене батьківство» та «відповідальне батьківство»**

<b>Усвідомлене батьківство</b>	<b>Відповідальне батьківство</b>
<p>Поняття, що базується на підходах медитації та майндфулнесу і полягає в тому, щоб стати більш свідомим про свої емоції та реакції на поведінку дитини.</p> <p>Основний акцент робиться на свідомому присутності в моменті, на прийнятті дитини такою, яка вона є, та на спілкуванні з нею з повагою та беззаперечним прийняттям.</p>	<p>Підхід до виховання дітей, який передбачає свідомість батьків про їхню роль у формуванні особистості дитини та відповідальність за її фізичний, психічний та соціальний розвиток.</p> <p>Основний акцент робиться на створенні стійкого та підтримуючого середовища для дитини, де вона може розвиватися та зростати з повагою до своєї індивідуальності.</p>

Таким чином, можна сказати, що усвідомлене батьківство і відповідальне батьківство є двома різними підходами до виховання дітей, проте обидва підходи передбачають свідомість та відповідальність батьків за розвиток та виховання дитини, а також повагу до її індивідуальності.

Можна прийти до висновку, що батьківство – це соціально-психологічне явище, що полягає в відповідальному вихованні, догляді та піклуванні за дітьми від народження до повноліття. Це роль, яку відіграють батьки або інші опікунські особи в житті дитини, включаючи надання їй необхідного матеріального, емоційного та соціального досвіду. Батьківство є важливою складовою соціального розвитку і формування особистості дитини. А готовність до батьківства – це комплекс психологічних, соціальних, емоційних і когнітивних якостей, які необхідні майбутнім батькам для успішного виконання батьківських обов'язків. Ці якості включають уявлення про батьківство, знання про фізичний та психічний розвиток дитини, навички взаємодії з дитиною, уміння вирішувати проблеми, що виникають у процесі виховання, а також підготовку до фінансових

витрат та відповідального прийняття рішень. Усвідомлене батьківство – це підхід, який передбачає активну участь батьків у житті та розвитку дитини, і базується на дослідженнях в галузі психології та педагогіки. Цей підхід допомагає батькам створити емоційно безпечне середовище для дитини, де вона може розвиватися та зростати. А відповідальне батьківство є підходом, який передбачає свідомість батьків про їхню роль у формуванні особистості дитини та відповідальність за її фізичний, психічний та соціальний розвиток. Він допомагає батькам створити стійке та підтримуюче середовище для дитини, де вона може розвиватися та зростати з повагою до своєї індивідуальності.

## 1.2. Складові психологічної готовності до батьківства

Сім'я є важливою інституцією в суспільстві та виконує різні функції, які можна класифікувати за різними критеріями. Однією з можливих класифікацій є класифікація функцій сім'ї за теорією функціонального підходу, яка базується на працях британських соціологів Роберта Мертона та Талькотта Парсонса [56]. Згідно з цією класифікацією, функції сім'ї можуть бути розділені на чотири групи: (див.табл.1.3).

**Таблиця 1.3. Класифікація функцій сім'ї**

<b>Різновид функції</b>	<b>Характеристика</b>
Репродуктивна функція	Ця функція сім'ї передбачає продовження роду та репродукцію наступного покоління. Це означає, що сім'я забезпечує народження, виховання та соціалізацію дітей.
Економічна функція	Сім'я забезпечує економічне забезпечення своїх членів шляхом здійснення різних видів економічної діяльності, таких як заробітна плата, бізнес або фермерське господарство.
Соціальна функція	Сім'я забезпечує соціальну підтримку своїх членів шляхом надання допомоги та захисту в складних життєвих ситуаціях, а також підтримкою в побутових та соціальних потребах.
Культурна функція	Сім'я передає культурні норми та цінності від одного покоління до

	іншого. Вона надає можливість дітям засвоювати культурні традиції та звичаї, а також розвивати соціально-культурну ідентичність.
--	--

Перш ніж розглянути сутність батьківського потенціалу, важливо дати визначення поняття «потенціал». У соціальній педагогіці термін «потенціал» використовується для опису сукупності можливостей, здібностей, знань та навичок, які є в людини, групи або суспільства для досягнення певної мети, розвитку та зміни ситуації. Цей термін може використовуватись для опису позитивних якостей та ресурсів, які можуть бути використані для розвитку та досягнення успіху, а також для опису негативних якостей та обставин, які перешкоджають розвитку та потребують додаткової підтримки для подолання. У загальному розумінні, потенціал є тим, що може бути використано для досягнення певної мети чи розвитку людини або групи в майбутньому [26].

В науковій літературі можна знайти різні визначення поняття "виховний потенціал сім'ї". Однак, загалом, це поняття відноситься до можливості сім'ї впливати на формування особистості дітей та їх виховання.

Зокрема, виховний потенціал сім'ї може визначатись як сукупність усіх можливостей, які є у сім'ї для розвитку особистості дитини, таких як наявність тепла та любові, можливість здобуття освіти, виховання у культурному середовищі тощо. Також, виховний потенціал сім'ї може розглядатись як здатність сім'ї забезпечувати умови для розвитку особистості дитини, зокрема, розумового, фізичного, соціального та емоційного розвитку [18].

Отже, можна сказати, що виховний потенціал сім'ї визначається усіма можливостями, якими володіє сім'я для виховання своїх дітей та формування їх особистості.

Провідним компонентом виховного потенціалу сім'ї виступає батьківський потенціал, як передусім, сукупність знань, умінь, навичок, ціннісних орієнтацій, які мають батьки і які вони можуть передати своїм дітям. Батьківський потенціал також включає в себе відповідальність батьків за виховання дітей, їхню готовність до розв'язання проблем виховання та вміння реалізовувати свої виховні цілі. Крім того, до складу батьківського потенціалу можуть входити такі аспекти, як емоційна стабільність батьків, їхня соціальна інтеграція, наявність підтримки від родичів та друзів, фінансова стабільність сім'ї та інші фактори, які впливають на виховання дітей. Всі ці складові разом і становлять батьківський потенціал, який може бути реалізований в практичній діяльності батьків з метою виховання своїх дітей [14].

Особистісні якості є важливим компонентом психолого-педагогічної компетентності батьків і впливають на ефективність виховання дітей. Однак, характеристика того, як вони виступають у структурі цієї компетентності, може бути багатоплановою і неоднозначною.

Наприклад, деякі дослідники вважають, що емоційна стабільність і емпатія є ключовими якостями для батьків, оскільки вони допомагають створювати гармонійне спілкування з дітьми та розвивати емоційну безпеку в родині. Інші ж дослідники стверджують, що когнітивні якості, такі як критичне мислення та аналітичні здібності, є не менш важливими, оскільки вони дозволяють батькам адекватно оцінювати поведінку дітей та знаходити конструктивні рішення щодо їх виховання [44].

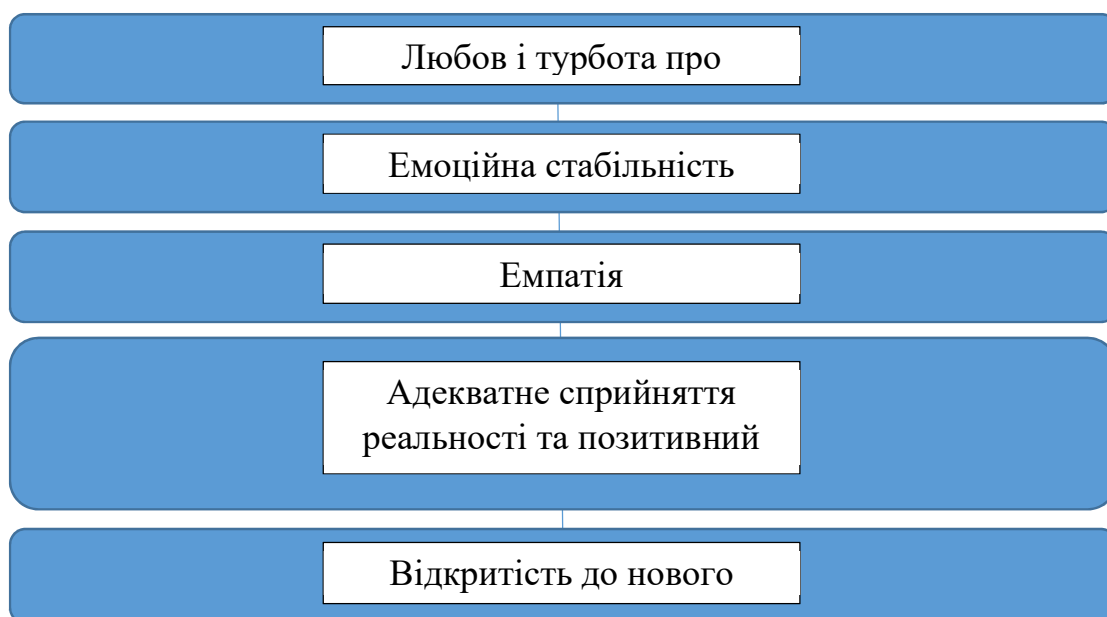
Крім того, до особистісних якостей батьків можна віднести такі фактори, як ставлення до самовдосконалення та саморозвитку, вміння ефективно спілкуватися з дітьми, готовність до постійного вдосконалення виховних методів і прийомів, а також висока мотивація до виховання відповідальних і гарних людей.

Отже, виховний потенціал батьків визначається комплексом їх особистісних якостей, і кожна з цих якостей може виступати провідним компонентом залежно від конкретних умов і завдань виховання.

Особистісні якості батьків є рисами характеру, здібностями, які впливають на їхню здатність виховувати дітей та створювати з ними здорові та щасливі взаємини. Багато науковців досліджували особистісні якості батьків. Серед них можна виділити таких дослідників:

- Елізабет Кауліц та Деніел Макінтош, які досліджували роль батьків у формуванні позитивної самооцінки дітей та виділили такі особистісні якості батьків, як емоційна стабільність, підтримка, турбота, співчуття та доброзичливість [52].
- Роберт Епштейн, який вважає, що основними якостями батьків є здатність до любові, довіри, почуття відповідальності та прийняття рішень [49].
- Ерік Еріксон, який підкреслює важливість відчуття безпеки, довіри та підтримки від батьків для формування здорової особистості дитини [55].
- Діана Баумрінд, яка досліджувала взаємозв'язок між типами виховання та розвитком дитини, і вважає, що батьки повинні бути демократичними, при цьому ставлячись з повагою до думки та потреб дитини, та бути високо відповідальними [56].
- Джон Боулбі, який вважає, що головною особистісною якістю батьків є здатність до емоційної доступності, тобто здатність до співпереживання та відкритості до емоцій дитини [49].

Отже, деякі з основних особистісних якостей батьків включають: (див.рис.1.1.).



**Рис. 1.1. Класифікація особистісних якостей батьків**

Існує багато аспектів батьківства, які можуть впливати на виховання дітей. Проаналізувавши наукову літературу, ми виділили найголовніші з них:

1. Стиль батьківства: різні стилі батьківства можуть мати різний вплив на виховання дітей. Наприклад, за стилем авторитарного батьківства характерно домінування дорослих над дітьми, строгість і контроль, що може призводити до розвитку страху та тривоги у дітей. У свою чергу, стиль демократичного батьківства характеризується більш рівноправними відносинами між батьками та дітьми, більшою відкритістю та підтримкою, що може сприяти позитивному розвитку особистості дитини.

2. Якість взаємин між батьками: взаємини між батьками можуть впливати на емоційний клімат у сім'ї та на виховання дітей. Негативні конфлікти між батьками можуть призводити до відчуття стресу у дітей та погіршення взаємин у сім'ї. З іншого боку, позитивні взаємини між батьками можуть сприяти розвитку в дітей позитивних моделей поведінки та допомагати їм засвоювати цінності, які вони можуть використовувати в майбутньому.

3. Наявність підтримки та виховання у сім'ї: діти потребують підтримки від батьків на різних етапах свого розвитку. Наявність підтримки та виховання у сім'ї

може впливати на емоційний стан та самопочуття дитини, а також на її соціальний та когнітивний розвиток.

4. Наявність відповідального підходу до виховання: батьки, які мають відповідальний підхід до виховання дітей, зазвичай приділяють увагу розвитку різних аспектів життя дитини, таких як освіта, здоров'я та соціальний розвиток. Це може сприяти розвитку позитивної самооцінки у дитини, що в свою чергу може впливати на більш успішне життєве планування та досягнення мети в майбутньому.

5. Роль моделей поведінки: батьки можуть бути важливими моделями поведінки для дітей, що може впливати на їхнє моральне та етичне формування. Наприклад, якщо батьки проявляють високий рівень емоційної інтелігентності, толерантності та співчуття, то ймовірніше, що ці якості розвинуться у дітей. З іншого боку, якщо батьки проявляють негативні поведінкові моделі, такі як агресія, несправедливість або неуважність, то це може впливати на формування поганих звичок у дітей.

Ці аспекти батьківства можуть впливати на виховання дітей в різних напрямках і можуть бути взаємопов'язані. Наприклад, демократичний стиль батьківства може сприяти позитивним взаєминам між батьками та дітьми, що забезпечує високу якість взаємин в сім'ї. Таким чином, важливо бути уважним до всіх аспектів батьківства та забезпечити, щоб вони були враховані під час виховання дітей.

Для батьків важливо бути відкритими та готовими до навчання, щоб вони могли засвоювати нові знання та навички з виховання дітей. Необхідно також розуміти, що кожна дитина є унікальною і вимагає індивідуального підходу. Дослідження показують, що батьки, які знаходяться відкритими до нових ідей та виховних методик, зазвичай мають більше успіху в вихованні своїх дітей, як приклад дослідження Мелісси Мойер та її колег, опубліковане в журналі "Parenting: Science and Practice" у 2019 році [54].

Крім того, важливо звертати увагу на власний емоційний стан, так як батьківський стрес може негативно впливати на емоційний стан та поведінку дитини. Батьки повинні розуміти свої власні потреби та межі, щоб забезпечити свою власну емоційну стабільність та бути здатними надавати підтримку своїм дітям. Важливо бути відповідальними за свої вчинки та прийняті рішення, оскільки вони можуть мати довготривалий вплив на життя дітей. Батьки повинні пам'ятати, що їхня поведінка та взаємини можуть стати прикладом для своїх дітей та впливати на їхній майбутній розвиток.

Батьківство та материнство також є ключовими компонентами відповідального ставлення до батьківства, яке є важливим елементом розвитку сімейних взаємин та виховання дітей. Батьківство та материнство охоплюють багато аспектів, від взаємодії батьків з дітьми до відповідальності за їхній розвиток.

Батьківство можна визначити як відповідальне ставлення до виховання та розвитку дитини. Це не просто фізична присутність батьків, але й їхнє бажання та здатність допомагати дитині розвиватися, виростати й стати самодостатнім дорослим. Батьківство також включає в себе підтримку дітей у їхніх прагненнях та допомогу в розв'язанні проблем.

Материнство, з іншого боку, є компонентом батьківства, що описує особливості ставлення матері до дитини. Це може бути виявлено через здатність матері розуміти потреби дитини, відданість та піклування. Материнство включає в себе також здатність матері передавати дитині свої цінності та досвід життя.

Усвідомлене ставлення до батьківства включає в себе не тільки батьківство та материнство, а й різноманітні фактори, які впливають на розвиток відносин між батьками та дітьми. До цих факторів можна віднести готовність до батьківства, розуміння відповідальності за дитину, підтримку від родини та близьких, а також здатність до співпраці зі школою та іншими соціальними установами.

Зрозуміло, що батьківство та материнство є ключовими компонентами усвідомленого ставлення до батьківства. Батьківство включає в себе відповідальність, здатність до співпраці з педагогами та іншими соціальними установами, здатність до виховання дітей та прийняття різноманітних рішень щодо їхнього майбутнього. Материнство, у свою чергу, означає здатність матері до догляду за дитиною, розвитку її фізичних та емоційних потреб, формування особистості та надання допомоги у розвитку талантів дитини. Усвідомлене ставлення до материнства передбачає розуміння важливості материнської ролі, підтримку від родини та близьких, а також здатність до самовдосконалення та вдосконалення навичок виховання дітей.

Важливо зазначити, що батьківство та материнство є компонентами, які взаємодіють між собою, але не виключають інші фактори, які впливають на розвиток відносин між батьками та дітьми. Готовність до батьківства, здатність до співпраці з соціальними установами та педагогами, підтримка від родини та близьких – це також важливі фактори, які можуть сприяти розвитку здорових відносин між батьками та дітьми та формуванню позитивного усвідомлення ставлення до батьківства.

Таким чином виходить, що виховання дітей – це складний процес, який вимагає уваги до багатьох аспектів батьківства. Важливо враховувати різноманітні аспекти, такі як стиль батьківства, якість взаємин між батьками, наявність підтримки та виховання у сім'ї, щоб забезпечити позитивний розвиток та самореалізацію дітей.

### **1.3. Особливості ставлення студентської молоді до батьківства**

Існує багато досліджень на тему ставлення студентської молоді до батьківства. Одним з таких досліджень є "Студенти та їхнє ставлення до батьківства" (2020 рік) [28]. Дослідження проводилось на замовлення науково-дослідного інституту педагогіки і психології та мало на меті вивчити ставлення студентів до батьківства, дитини та виховання дітей. Дослідження проводилося шляхом опитування студентів різних спеціальностей з усієї України. Результати показали, що більшість студентів мають позитивне ставлення до батьківства, але дещо меншість з них готові стати батьками у найближчому майбутньому.

Ще одним прикладом є "Студентська молодь та її ставлення до батьківства в умовах сучасної України" (2021 рік) [20]. Це дослідження проводилося на замовлення Інституту соціології та мало на меті вивчити вплив різних факторів на ставлення студентів до батьківства. Дослідження проводилося шляхом опитування студентів з різних регіонів України. Результати показали, що більшість студентів бажають мати дітей у майбутньому, але меншість з них вважає батьківство пріоритетом в житті.

Одним з останніх досліджень в цій галузі є "Студентська молодь та її ставлення до батьківства в контексті вікових та соціальних чинників" (2021 рік) [29]. Воно проводилось на замовлення науково-дослідного інституту педагогіки та мало на меті вивчити зв'язок між віковими та соціальними чинниками та ставленням студентів до батьківства. Дослідження проводилося шляхом опитування студентів різних вікових груп та соціальних категорій. Результати показали, що студенти старшої вікової групи та з вищим рівнем соціального статусу мають більш позитивне ставлення до батьківства. Крім того, результати показали, що студентки мають більш позитивне ставлення до батьківства, ніж студенти.

Усі ці дослідження проводилися в Україні та мали на меті вивчити ставлення студентської молоді до батьківства. Результати показали, що більшість

студентів мають позитивне ставлення до батьківства та бажають мати дітей у майбутньому. Однак, є меншість студентів, які не готові стати батьками у найближчому майбутньому та не вважають батьківство пріоритетом у житті. Дослідження показали, що на ставлення студентів до батьківства можуть вплинути різні фактори, такі як вік, соціальний статус та гендерна належність.

Щодо іноземного досвіду, то в 2021 році проводилось дослідження з назвою «Attitudes toward Parenthood among University Students in Germany» [61]. Воно проводилося університетом в Німеччині з метою вивчення ставлення студентів до батьківства. Було зібрано дані шляхом опитування студентів з різних факультетів та університетів у Німеччині. Результати показали, що більшість студентів бажають мати дітей у майбутньому, але меншість з них готові брати на себе повну відповідальність за виховання дітей.

Іншими прикладами можуть бути «University Students' Attitudes Toward Parenting in Turkey» (2019 рік) [60]. Дослідження проводилось університетом у Туреччині з метою вивчення ставлення студентів до батьківства. Було зібрано дані шляхом опитування студентів з різних факультетів та університетів у Туреччині. Результати показали, що більшість студентів мають позитивне ставлення до батьківства та готові брати на себе повну відповідальність за виховання дітей. Також «University Students' Attitudes toward Parenthood in the United States» (2018) [55]. Дослідження проводилось університетом у США з метою вивчення ставлення студентів до батьківства. Було зібрано дані шляхом опитування студентів з різних факультетів та університетів у США. Результати показали, що більшість студентів мають позитивне ставлення до батьківства, але меншість з них вважає батьківство пріоритетом в житті та готові брати на себе повну відповідальність за виховання дітей.

У сучасному світі батьківство вимагає більше уваги та свідомості, оскільки батьки більш активно досліджують нові підходи до виховання дітей та шукають способи покращити якість сімейного життя. Відповідальне батьківство, яке

активно досліджувалося в Словаччині протягом останніх п'яти років, стало одним з центральних тем досліджень з педагогіки та психології. Ця тенденція свідчить про зростаючу свідомість індивідів щодо їхньої ролі батьків та їх впливу на розвиток дітей.

Одним з ключових аспектів відповідального батьківства є підвищена свідомість батьків щодо своїх власних потреб, емоцій та переконань, а також їх взаємодії з дітьми. Це означає, що батьки розуміють важливість самопізнання і розвитку своєї особистості, оскільки це впливає на їхню здатність ефективно виховувати та навчати своїх дітей. Дослідження в Словаччині показали, що батьки, які розвивають навички відповідального батьківства, зазвичай мають більш позитивні стосунки зі своїми дітьми, більш високий рівень самооцінки та здатність емоційно підтримувати їх у різних життєвих ситуаціях [52].

Інший важливий аспект відповідального батьківства – це зосередженість на потребах та внутрішньому світі дітей. Відповідальні батьки активно вивчають та розуміють потреби своїх дітей, відводять час для прислухання до їхніх емоцій, думок та прагнень. Вони намагаються підтримати та заохотити дітей у їхньому самовираженні та вирішенні проблем, створюють сприятливу атмосферу для відкритого спілкування та взаємодії.

Дослідження у Словаччині підтверджують, що відповідальне батьківство сприяє позитивному розвитку дітей. Діти, чий батьки практикують відповідальне батьківство, виявляють більшу самодостатність, самообізнаність та емоційну стійкість. Вони мають більш глибокі та близькі стосунки зі своїми батьками, що сприяє їхньому загальному щастю та добробуту. Також виявлено, що діти, виростаючи в середовищі відповідальних та усвідомлених батьків, мають кращі навички соціальної адаптації та міжособистісних відносин.

Останні п'ять років відзначилися значним зростанням зацікавленості молодих батьків у Словаччині у практиці відповідального та усвідомленого батьківства. Багато родин звертаються до спеціалістів, беруть участь у семінарах

та тренінгах з метою отримати більше знань і навичок у вихованні дітей. Також спостерігається збільшений доступ до інформації та ресурсів, які сприяють відповідальному батьківству, таких як книги, статті, онлайн-курси та підтримка спільноти.

Проте, необхідно врахувати, що відповідальне батьківство не є універсальним рішенням для кожної родини. Кожна сім'я має свої унікальні потреби та обставини, і необхідно враховувати ці індивідуальні особливості. Однак, зростаючий інтерес до відповідального батьківства свідчить про зміну у свідомості та підходах батьків щодо виховання дітей.

Дослідження у Словаччині також виявили певні виклики, з якими зіштовхнулися батьки у практиці відповідального батьківства. Наприклад, деякі батьки відчувають надмірний тиск та очікування щодо створення «ідеальної» родини, що може призвести до почуття провини або нездатності. Також важливо згадати, що відповідальне батьківство потребує великої енергії, зусиль та часу, що може створювати додаткові виклики для батьків, особливо у сучасному швидкому темпі життя [54].

У подальших дослідженнях можна більш детально розглянути ефективність різних підходів відповідального батьківства, а також їх вплив на різні вікові групи дітей. Також важливо враховувати культурні та соціальні відмінності, оскільки практики виховання можуть різнитися залежно від конкретного контексту.

Відповідальне батьківство є невіддільним процесом самовдосконалення та взаємодії з дітьми, і воно має потенціал покращити якість життя сім'ї та сприяти здоровому розвитку дітей. Ці дослідження в Словаччині є важливим внеском у розуміння ролі батьківства та його впливу на дітей. Вони надають батькам цінні інформаційні ресурси та сприяють формуванню позитивного підходу до виховання.

Останні п'ять років виявилися періодом значного розвитку відповідального батьківства у Словаччині. За цей час, батьки стали більш свідомими та активними в розвитку власної педагогічної компетентності. Вони звертають більше уваги на свої емоції та стосунки з дітьми, прагнуть створити безпечне та сприятливе середовище для їхнього зростання та розвитку.

Результати досліджень надали інформацію, що відповідальне батьківство має великий потенціал у формуванні позитивного психологічного клімату в родині. Дитина, яка виростає у середовищі, де батьки практикують відповідальне батьківство, відчуває більшу підтримку, розуміння та прийняття. Це сприяє формуванню її впевненості у собі, самодостатності та розвитку позитивної самооцінки.

Однак, дослідники також відзначають необхідність подальшого дослідження та поглиблення розуміння відповідального батьківства. Це включає вивчення його впливу на довгостроковий розвиток дітей, а також на взаємодію з іншими факторами, такими як культурні традиції та соціальне середовище.

Відповідальне батьківство не є простим рішенням, але його практика може сприяти покращенню якості життя дітей та родини в цілому. Воно допомагає батькам створити більш глибокі та підтримуючі стосунки з дітьми, розвивати навички соціальної адаптації та міжособистісних відносин, а також сприяти психологічному благополуччю і саморозвитку дітей.

Важливо враховувати, що відповідальне батьківство не є універсальним рішенням для кожної родини. Індивідуальні потреби та обставини кожної сім'ї можуть відрізнятися, і необхідно підходити до виховання з урахуванням конкретних умов. Також, як зазначалося раніше, відповідальне батьківство вимагає значних зусиль, енергії та часу, що може бути викликом для батьків, особливо в сучасному швидкому темпі життя.

Подальші дослідження у галузі відповідального батьківства можуть допомогти уточнити ефективність його практик для різних вікових груп дітей, а

також розглянути вплив культурних та соціальних відмінностей. Важливо продовжувати надавати батькам доступ до ресурсів, розвитку навичок та підтримки, що сприяють відповідальному батьківству.

Відповідальне батьківство може бути цінним інструментом для батьків у розвитку дітей, але завжди слід брати до уваги індивідуальні потреби та контекст кожної родини. Батьки можуть використовувати принципи відповідального батьківства, пристосовуючи їх до своїх унікальних обставин, щоб створити найкращі умови для здорового розвитку та щасливого дитинства своїх дітей. Відповідальне батьківство може бути позитивним кроком у напрямку більш глибокого розуміння дитини, її потреб і емоцій, а також у формуванні здорових стосунків в родині.

Загалом, ці дослідження можуть допомогти у розумінні ставлення студентів до батьківства в різних країнах та виявленні тенденцій у цій галузі. Вони можуть бути корисні для розробки політик, спрямованих на підтримку сімейної політики та розвиток \*послуг, які допоможуть батькам забезпечувати належний розвиток та добробут своїх дітей. Також, ці дослідження можуть бути важливим інструментом для соціальних працівників та психологів, які працюють з сім'ями та дітьми. Вони можуть використовувати ці дані, щоб краще розуміти потреби та проблеми, з якими зіштовхуються батьки, які виховують дітей, та допомагати їм забезпечувати належний розвиток та добробут своїх дітей.

## ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ

У результаті проведеного теоретичного дослідження, було виявлено, що батьківство – це соціально-психологічне явище, що полягає в відповідальному вихованні, догляді та піклуванні за дітьми від народження до повноліття. Це роль, яку відіграють батьки або інші опікунські особи в житті дитини, включаючи надання їй необхідного матеріального, емоційного та соціального досвіду. Батьківство є важливою складовою соціального розвитку і формування особистості дитини.

Варто зазначити, що готовність до батьківства – це комплекс психологічних, соціальних, емоційних і когнітивних якостей, які необхідні майбутнім батькам для успішного виконання батьківських обов'язків. Ці якості включають уявлення про батьківство, знання про фізичний та психічний розвиток дитини, навички взаємодії з дитиною, уміння вирішувати проблеми, що виникають у процесі виховання, а також підготовку до фінансових витрат та відповідального прийняття рішень.

«Батьківство» та «материнство» – це дві складові відповідального ставлення до батьківства, які взаємодоповнюють одна одну. Ці поняття мають різний зміст, але обидва відображають відповідальність дорослих за виховання дітей. «Батьківство» описує роль батька в процесі виховання дитини. Це включає в себе відповідальність за забезпечення матеріальних потреб дитини, за її фізичний та емоційний розвиток, а також за виховання дитини відповідно до прийнятих в суспільстві норм і цінностей. «Материнство» описує роль матері в процесі виховання дитини. Це включає в себе відповідальність за догляд і піклування за дитиною, за її фізичний та емоційний розвиток, а також за виховання дитини відповідно до прийнятих в суспільстві норм і цінностей. Отже, можна зробити висновок, що обидва поняття взаємодіють між собою і сприяють вихованню дитини в гармонійному оточенні, що є необхідною умовою для її подальшого розвитку та адаптації в суспільстві.

Батьківський потенціал – це сукупність внутрішніх можливостей, які мають батьки, щоб задовольнити потреби та вимоги своїх дітей, забезпечити їхній розвиток та добробут. Батьківський потенціал може бути реалізований через такі аспекти, як забезпечення матеріальних потреб дітей, створення умов для їхнього розвитку, формування духовних цінностей та навичок соціалізації, підтримка позитивної психологічної атмосфери в родині та інші аспекти.

У галузі формування відповідального батьківства проводяться дослідження, спрямовані на розуміння, підтримку та покращення батьківських навичок і практик, зокрема: "Студенти та їхнє ставлення до батьківства" (2020 рік, Україна), «Attitudes toward Parenthood among University Students in Germany» (2021 рік, Німеччина), «University Students' Attitudes Toward Parenting in Turkey» (2019 рік, Туреччина), «University Students' Attitudes toward Parenthood in the United States» (2018 рік, США) та дослідження в Словаччині.

Дані дослідження можуть допомогти визначити, які особливості підготовки майбутніх батьків є найбільш важливими та ефективними. Тож, можна стверджувати, що результати таких досліджень можуть бути корисними для створення програм навчання та підготовки майбутніх батьків, щоб забезпечити їхню готовність до батьківства та підвищити їхню свідомість про важливість цієї ролі в житті.

## **РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ УСВІДОМЛЕННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО БАТЬКІВСТВА**

### **2.1. Методи емпіричного дослідження, характеристика вибірки**

Для практичного визначення рівня формування відповідального батьківства у студентів було організовано і проведено емпіричне дослідження на базі: Київського національного університету імені Тараса Шевченка та Технічного університету Кошице, із використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

У дослідженні брали участь 194 студенти, серед яких 111 студентів університету імені Тараса Шевченка та 83 студенти Технічного університету Кошице. Вибірка складала 145 дівчат та 49 хлопців.

Мета емпіричного дослідження полягала у проведенні порівняльного аналізу формування відповідального батьківства у студентів різних країн та культур. Це може допомогти визначити спільні та відмінні риси процесу формування відповідального батьківства у різних культурах та створити програми з підготовки молоді до батьківства, які будуть адаптовані до різних культурних умов.

Для досягнення поставленої мети дослідження було реалізовано наступні етапи:

1) визначення вибірки опитуваних студентів. В результаті чого було виокремлено дві групи респондентів: перша група – студенти факультету психології Київського національного університету імені Шевченка, друга група – студенти Технічного університету Кошице, що навчаються на різних спеціальностях технічного напрямлення;

2) на основі методики PARI (parental attitude research instrument), що розроблена для вивчення ставлення батьків до різних сторін сімейного життя, автори якої – американські психологи Е. С. Шефер та Р. К. Белл, було розроблено опитувальник для визначення рівня формування відповідального батьківства у

студентської молоді (Див. Додаток А). Та було розроблено авторський опитувальник, який був спрямований на вивчення готовності студентів до створення сім'ї та дослідження установок студентів, які можуть впливати на якість сімейного життя.

Опитувальник містить питання відкритого та закритого типу. Він складається з 3 блоків, спрямований на суб'єктивну оцінку респондентів, зокрема:

- 1) загальна інформація про студента (вік, сімейний стан та ін.)
- 2) блок ставлення до батьківства, який включав питання:
  - Як Ви оцінюєте своє бажання стати батьком/матір'ю?
  - Наскільки для Вас є значущим стати батьком/ матір'ю?
  - Як Ви оцінюєте свої навички спілкування з дітьми?
- 3) блок самоаналізу та саморозвитку, який містив питання:
  - Чи намагаєтеся Ви більше дізнатися про виховання та розвиток дитини?
  - Що Вам може зашкодити бути успішним у ролі батька/матері?
  - На скільки Ви поділяєте думку, що щаслива сім'я може бути і без дітей?
  - На скільки вплив Ваших рідних та друзів є значимим при прийнятті Вами рішення мати дитину зараз? (Див. Додаток А).

Досліджуючи формування готовності студентської молоді до батьківства, ми використовували модифікований опитувальник на основі методики PARI (parental attitude research instrument), який спрямований на об'єктивну оцінку респондентів та має варіанти відповідей «так» або «ні». Містить наступні шкали: ставлення до сімейної ролі, ставлення до дитини (оптимальний емоційний

контакт, зайва емоційна дистанція з дитиною, надмірна концентрація на дитині), та ключ до питань (Див. Додаток Б).

Шкала «Ставлення до сімейної ролі» містить наступні твердження:

- Для хорошої матері дім і сім'я – найважливіше в житті.
- Діти повинні віддавати собі звіт в тому, що батьки роблять для них дуже багато.
- Батьки повинні виховувати в дітях повну довіру до себе.
- Найважче для молодої матері – залишатися одній у перші роки виховання дитини.

Шкала «Ставлення до дитини» містить наступні твердження:

- Деякі діти настільки погані, що заради їхнього ж блага потрібно навчити їх боятися дорослих.
- Перебування з дитиною цілий день може довести до нервового виснаження.
- Батькам легше пристосуватися до дітей, ніж навпаки.
- Дитина повинна навчитися в життя багатьом потрібним речам, і в цьому треба їй допомогти.
- Якщо один раз погодитися з тим, що дитина обманює, вона буде це робити постійно.
- Мати повинна робити все, щоб знати, про що думають діти.
- Якби батьки більше цікавилися справами своїх дітей, діти були б кращими та щасливішими.
- Більшість дітей повинні самостійно справлятися з фізіологічними потребами вже з 12 місяців.

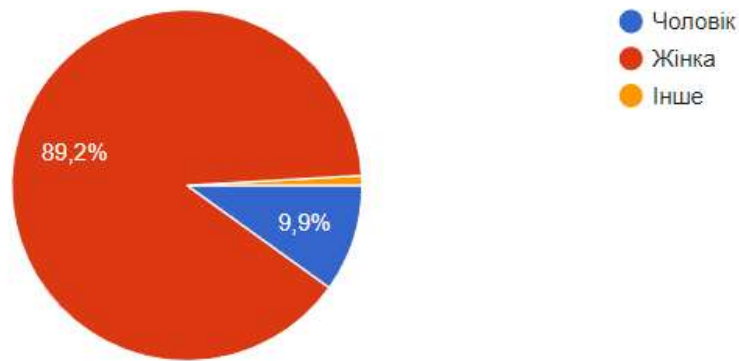
## 2.2. Результати дослідження

Проаналізуємо отримані результати.

Загалом участь в опитуванні взяли 194 студенти, з них 111 українських студентів, 83 словацьких.

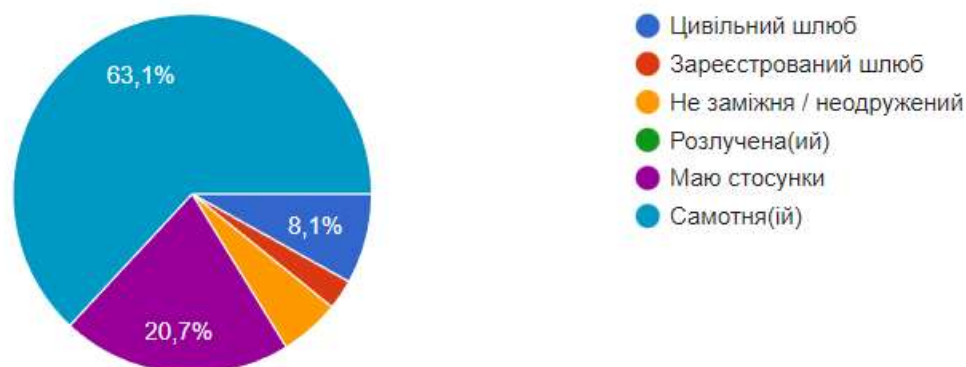
Щодо дослідження серед студентів 1-3 курсів факультету психології Київського університету імені Тараса Шевченка було визначено наступні аспекти.

Всього опитування пройшло 99 жінок (89,2%), 11 чоловіків (9,9%), 1 людина (0,9%) обрала варіант «інше» (див.рис.2.1.).



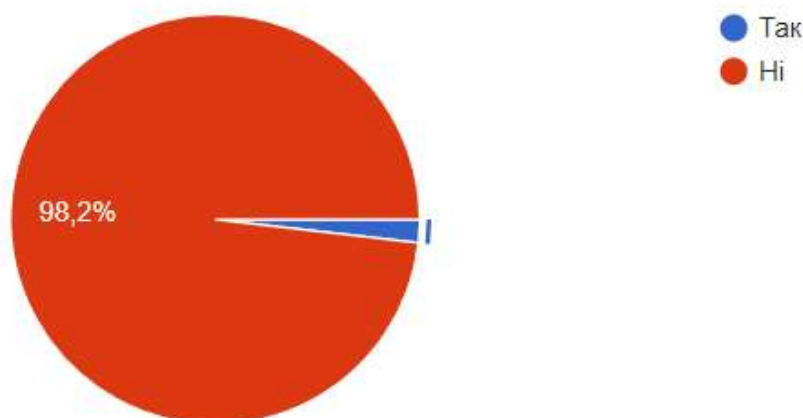
**Рис. 2.1. Діаграма відповідей українських студентів на запитання: «Ваша стать?»**

Більшість респондентів на запитання про сімейний стан обрали варіант відповіді «самотня(ій)» – 63,1%, наступним за кількістю йде варіант «маю стосунки» – 20,7%, після нього «цивільний шлюб» – 8,1%, найменше обирали варіанти відповідей «незаміжня / неодружений» (5,4%) та «зареєстрований шлюб» (2,7%) (див.рис.2.2.).



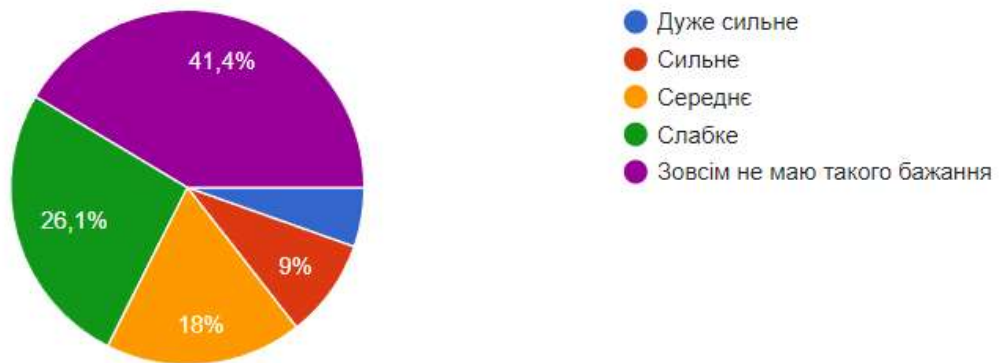
**Рис. 2.2. Діаграма відповідей українських студентів на запитання: «Ваш сімейний стан?»**

Майже всі респонденти зазначили, що вони не мають дітей (98,2%), коли 1,8% мають (див.рис.2.3).



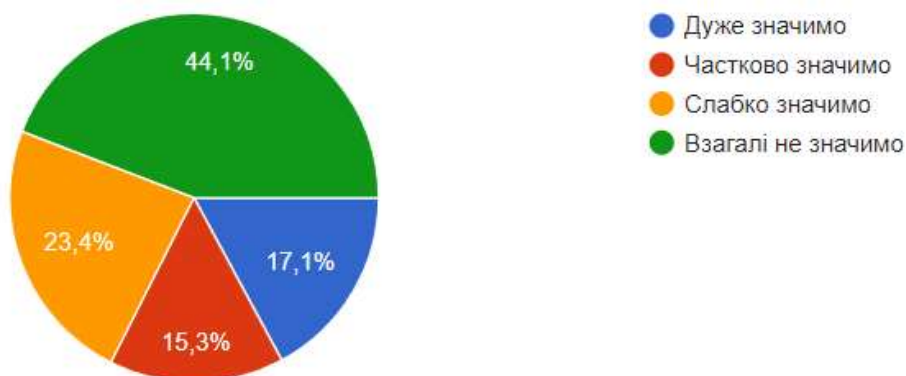
**Рис. 2.3. Діаграма відповідей українських студентів на запитання: «Чи маєте Ви дітей?»**

Найбільшу кількість голосів на запитання «Як Ви оцінюєте своє бажання стати батьком/матір'ю?» набрав варіант «зовсім не маю такого бажання» (41,4%), після нього варіанти «слабке» (26,1%), «середнє» (18%), «сильне» (9%), найменше обирали відповідь «дуже сильне» (5,4%) (див.рис.2.4).



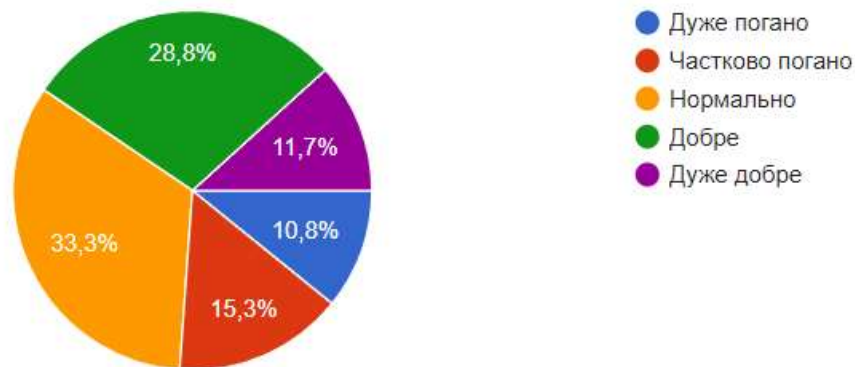
**Рис. 2.4. Діаграма відповідей українських студентів на запитання: «Як Ви оцінюєте своє бажання стати батьком/матір'ю?»**

Запитання «Наскільки для Вас є значущим стати батьком/ матір'ю?» мало наступні результати, що представлені на діаграмі (див.рис.2.5), де більшість студентів обрали відповідь «взагалі не значимо» (44,1%). За кількістю обраних відповідей, були обрані наступні варіанти – «слабко значимо» (23,4%), «дуже значимо» (17,3%), «частково значимо» (15,3%).



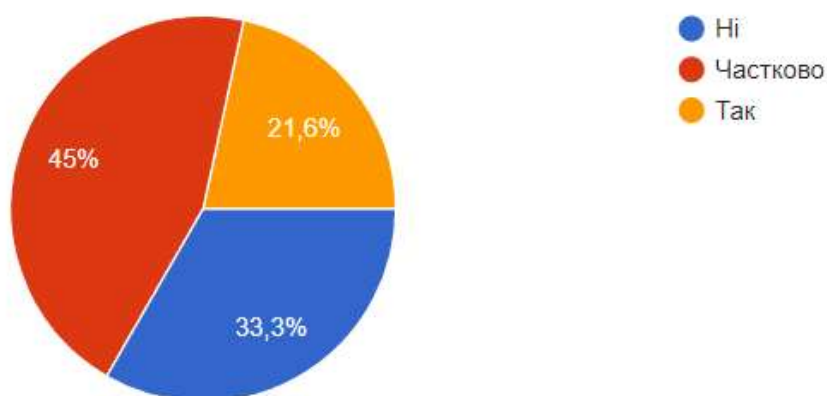
**Рис. 2.5. Діаграма відповідей українських студентів на запитання: «Наскільки для Вас є значущим стати батьком/ матір'ю?»**

Результати, виведені в діаграмі (див.рис.2.6), показали нам, що 33,3% респондентів оцінюють свої навички спілкування з дітьми як «нормально», 28,8% «добре», 15,3% «частково погано», 11,7% «дуже добре» та 10,8% «дуже погано».



**Рис. 2.6. Діаграма відповідей українських студентів на запитання: «Як Ви оцінюєте свої навички спілкування з дітьми?»**

На запитання «Чи намагаєтеся Ви більше дізнатися про виховання та розвиток дітей?» 45% студентів обрали варіант «частково», 33,3% – варіант «ні», 21,6 % – варіант «так» (див.рис.2.7).

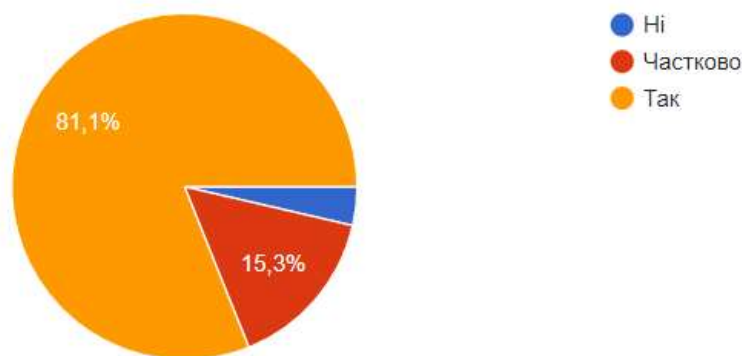


**Рис. 2.7. Діаграма відповідей українських студентів на запитання: «Чи намагаєтеся Ви більше дізнатися про виховання та розвиток дітей?»**

На відкрите запитання «Що Вам може зашкодити бути успішним у ролі батька/матері?» ми отримали наступні відповіді: «нічого», «відсутність партнера та фінансового благополуччя», «стрес, недостатня увага, недостатня кількість дисципліни, надмірний контроль або навпаки його відсутність, насильство, неприйняття дитини», «хронічна депресія», «мало досвіду», «війна», «рання

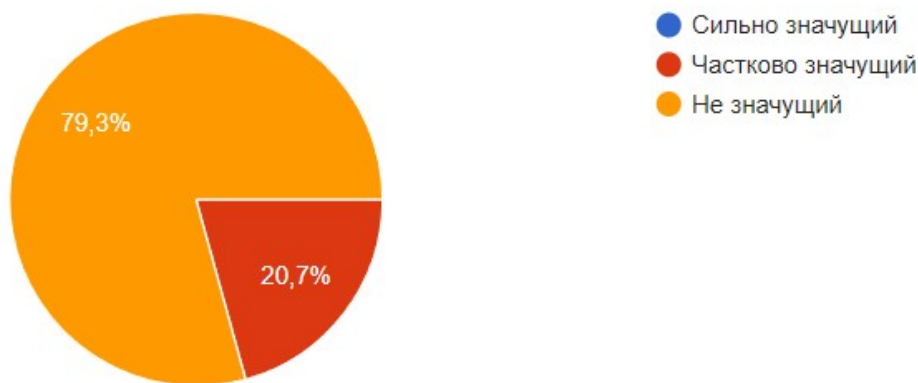
вагітність/ не повна сім'я/ власні непророблені травми», «емоційне виснаження», «недостатня свідомість та обізнаність щодо виховання дітей», «релігія», «погані звички», «недостатня кількість знань про виховання дітей», «інфантильність», «проблеми з агресією», «необізнаність в дитячій психології, небажання мати дітей взагалі», «психічний стан здоров'я мій та мого партнера», «мої психічні порушення», «нестійка психіка, психічні розлади, залежності, нездатність розуміти», «непропрацьовані психологічні травми», «втома», «відсутність ресурсу, як морального, так і фізичного, і фінансового», «власні травми з дитинства, химерність моральних орієнтирів», «депресія», «мої травми, також мені здається що я не змогла б нести відповідальність за іншу людину», «неготовність до цього», «вибуховий характер, неготовність до можливих викликів», «тяжкість вагітності, нестабільний фінансовий стан, емоційне та фізичне виснаження від дітей», «професія, яка потребує тривалих відряджень та багато часу на саморозвиток», «дуже висока імпульсивність», «гіперопіка можливо», «кар'єра», «відсутність надійного партнера», «безвідповідальність», «невевненість у собі, майбутньому та власних здібностях, плюс, м'якість власного характеру», «неусвідомлене наслідування способів виховання, якими користувались мої батьки, невідповідність», «бажання приділяти більше часу собі».

Більша частина (81,1%) респондентів вважають, що щаслива сім'я може бути і без дітей, коли 15,3% обрали варіант «частково», 3,6% вважають, що ні (див.рис.2.8).



**Рис. 2.8.** Діаграма відповідей українських студентів на запитання: «Ви поділяєте думку, що щаслива сім'я може бути і без дітей?»

За результатами відповідей на питання «На скільки вплив Ваших рідних та друзів є значимим при прийнятті Вами рішення мати дитину зараз?» виходить, що для більшості (79,3%) респондентів цей вплив не значущий, коли для 20,7% частково значущий (див.рис.2.9).



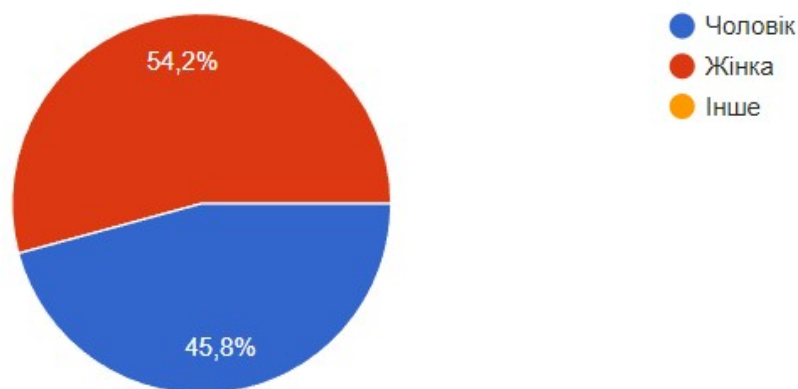
**Рис. 2.9.** Діаграма відповідей українських студентів на запитання: «На скільки вплив Ваших рідних та друзів є значимим при прийнятті Вами рішення мати дитину зараз?»

Щодо зробленого нами опитувальника на основі методики PARI (parental attitude research instrument), обробка результатів за ключем до питань дала наступні показники.

Усього з 111 опитувальників, заповнених студентами факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, найбільше (67,6%) показали, що молоді люди скоріше готові, ніж не готові до батьківства, 19,8% – скоріше не готові, ніж готові, 12,6% – повністю готові. За результатами обробки не було набрано жодним студентом менше 4 балів.

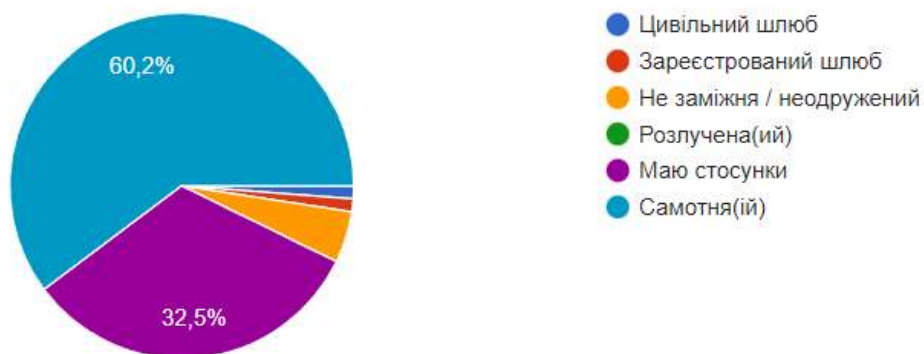
Щодо дослідження батьківства серед студентів 1-3 курсів технічних спеціальностей Технічного університету Кошице в Словаччині, маємо наступні результати.

Усього в опитувальнику взяли участь 45 жінок (54,2%) та 38 чоловіків (45,8%) (див.рис.2.10).



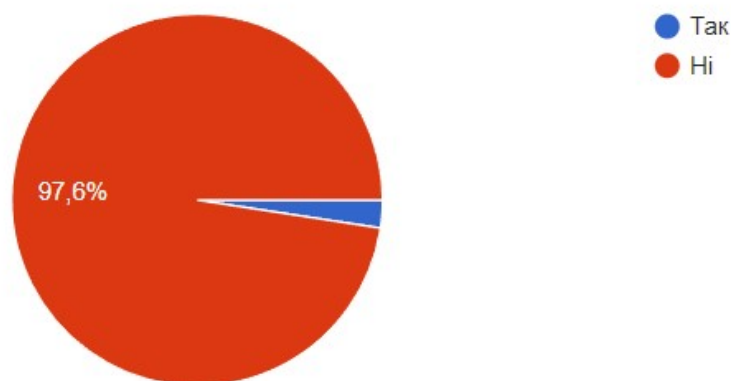
**Рис. 2.10. Діаграма відповідей словацьких студентів на запитання: «Ваша стать?»**

Більшість (60,2%) студентів вказали, що зараз самотні, 32,5% – мають стосунки, 4,8% – незаміжні/неодружені, по 1% – зареєстрований та цивільний шлюб (див.рис.2.11).



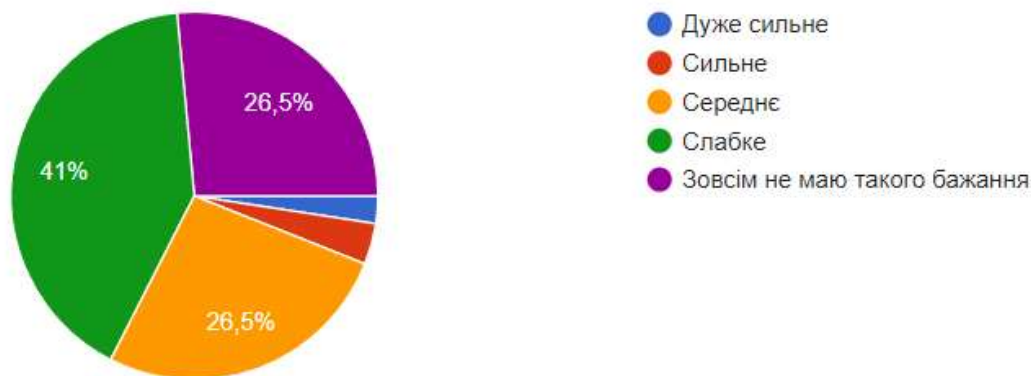
**Рис. 2.11. Діаграма відповідей словацьких студентів на запитання: «Ваш сімейний стан?»**

Більшість (97,6%) словацьких студентів вказали, що вони не мають дітей, 2,4% – мають (див.рис.2.12).



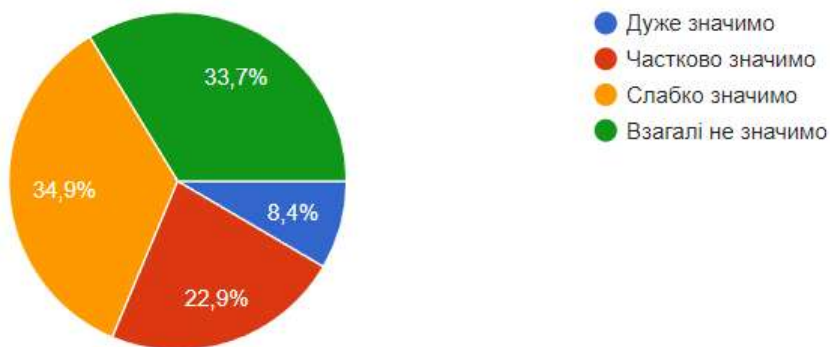
**Рис. 2.12. Діаграма відповідей словацьких студентів на запитання: «Чи маєте Ви дітей?»**

На запитання «Як Ви оцінюєте своє бажання стати батьком/матір'ю?» маємо наступні результати: 41% студентів оцінюють його як слабкає, по 26,5% – зовсім не мають такого бажання та оцінюють як середнє, 3,6% як сильне та 2,4% – дуже сильне (див.рис.2.13).



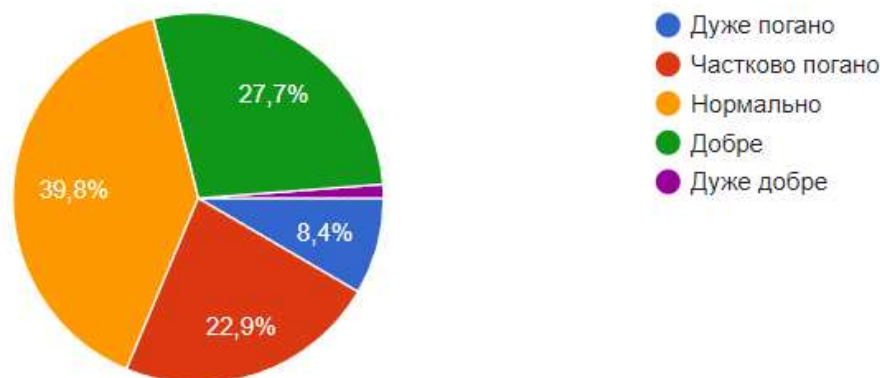
**Рис. 2.13. Діаграма відповідей словацьких студентів на запитання: «Як Ви оцінюєте своє бажання стати батьком/матір'ю?»**

34,9% молодих людей вказали, що для них слабо значущим є стати батьком/матір'ю, 33,7% обрали варіант «взагалі не значимо», 22,9% – «частково значимо», 8,4% – «дуже значимо» (див.рис.2.14).



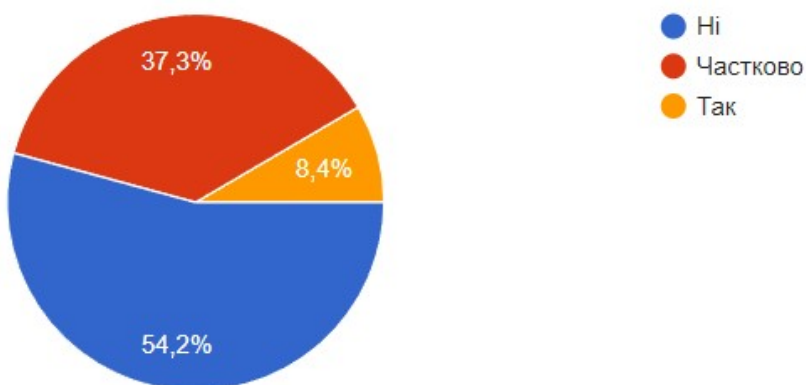
**Рис. 2.14. Діаграма відповідей словацьких студентів на запитання: «Наскільки для Вас є значущим стати батьком/ матір'ю?»**

На запитання «Як Ви оцінюєте свої навички спілкування з дітьми?» маємо наступні відповіді: 39,8% обрали варіант «нормально», 27,7% – «добре», 22,9% – «частково погано», 8,4% – «дуже погано», 1,2% – «дуже добре» (див.рис.2.15).



**Рис. 2.15. Діаграма відповідей словацьких студентів на запитання: «Як Ви оцінюєте свої навички спілкування з дітьми?»**

54,2% респондентів вказали, що не намагаються дізнатися більше про виховання та розвиток дітей, коли 37,3% вказали, що частково, 8,4% намагаються дізнатися більше інформації на цю тему (див.рис.2.16).

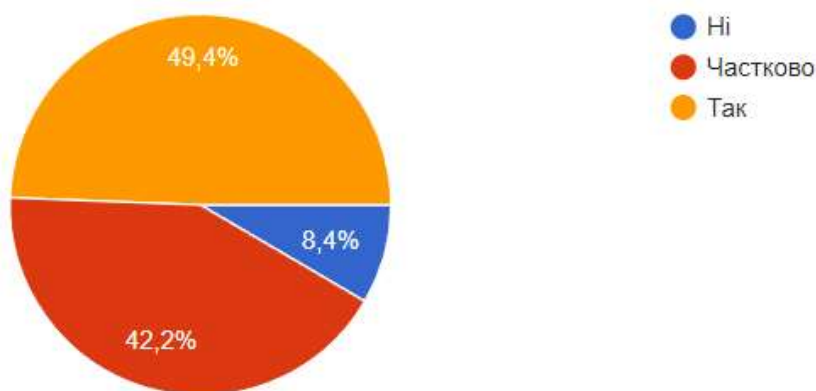


**Рис. 2.16. Діаграма відповідей словацьких студентів на запитання: «Чи намагаєтеся Ви більше дізнатися про виховання та розвиток дитини?»**

На відкрите запитання «Що Вам може зашкодити бути успішним у ролі батька/матері?» ми отримали наступні відповіді: «недостатньо фінансів, треба закінчити університет», «слабкі навички виховання і комунікації з дитиною», «нестабільне ментальне здоров'я, відсутність ресурсу», «нелюбов до дітей», «нестійка психіка, психічні розлади, нерозуміння своїх дітей, залежності»,

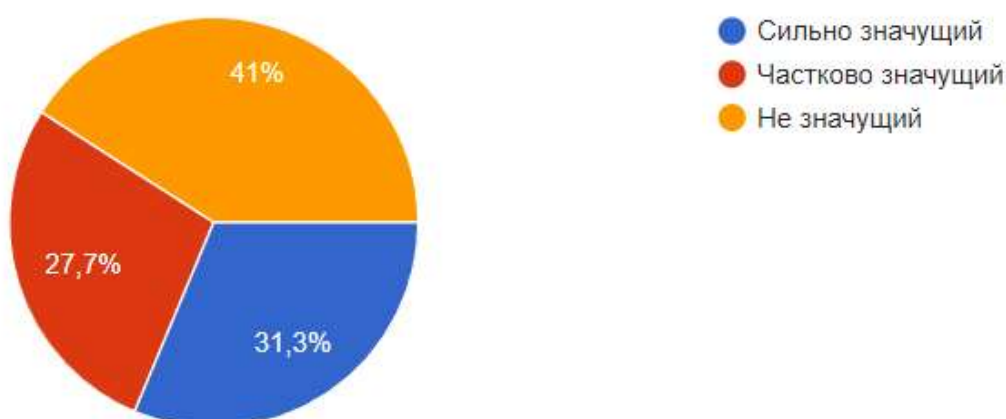
«хронічні хвороби та не бажання народжувати», «Відсутність знань і терпіння», «небажані діти», «погана проінформованість», «терпіння», «я погано контролюю власні емоції», «нестабільна психіка», «благополуччя», «навчання, погана підготовка», «невідповідальність», «відсутність фінансової стабільності та часта відсутність на роботі та (або) в універсі», «те, що я зростала в дисфункціональній родині; я не хочу такого ж для своїх дітей; я не хочу ростити дитину травмованою; до того ж, наразі в мене не надто стабільне ментальне здоров'я, що також є перепоною; взагалі не бачу себе зараз хорошою матір'ю, можливо, в майбутньому колись, але не зараз», «нічого», «нетерпимість, неконтрольована агресія», «нестабільність», «не маю достатньо навичок для виховання дітей», «поки немає часу для стосунків (навчання, робота і життя в різних країнах)», «небажання», «не люблю дітей, саоє життя хочу присвятити кар'єрі», «я хочу ще гуляти і веселитися з друзями, а не виховувати дітей», «незнання особливостей виховання, спілкування з дитиною через перший досвід у ролі матері», «відсутність бажання народжувати, бо це занадто складний процес як фізично так і психічно», «не знаю в якій країні жити», «моя сім'я (тато, мама), часто контролюють, що я стаю занадто агресивний», «хочу мати спочатку хорошу роботу, потім сім'я», «зараз моє життя забезпечують батьки, треба стати на ноги», «мої батьки», «важко в іншій країні займатися сім'єю, культура різна, фінанси», «ще рано мати дітей», «треба багато саморозвиватись, мало часу», «відсутність підтримки», «хочу повернутись після навчання в Україну, а для цього треба фінанси і час, яких немає», «треба, щоб був чоловік, який буде забезпечувати родину», «вік», «відсутність партнера», «робота забирає багато часу».

На запитання «На скільки Ви поділяєте думку, що щаслива сім'я може бути і без дітей?» маємо наступні результати: 49,4% обрали «так», 42,2% – «частково», 8,4% – «ні» (див.рис.2.17).



**Рис. 2.17. Діаграма відповідей словацьких студентів на запитання: «На скільки Ви поділяєте думку, що щаслива сім'я може бути і без дітей?»**

Більшість (41%) респондентів відмітили, що для них вплив друзів та рідних прийнятті рішення мати дитину зараз не значущий, коли для 31,3% – сильно значущий, а для 27,7% – частково значущий (див.рис.2.18).



**Рис. 2.18. Діаграма відповідей словацьких студентів на запитання: «На скільки вплив Ваших рідних та друзів є значимим при прийнятті Вами рішення мати дитину зараз?»**

Щодо зробленого нами опитувальника на основі методики PARI (parental attitude research instrument), обробка результатів за ключем до питань дала наступні показники.

Отже, з 83 опитувальників, заповнених студентами технічних спеціальностей Технічного університету Кошице в Словаччині, найбільше (73,5%) показали, що молоді люди скоріше готові, ніж не готові до батьківства, 26,5% – скоріше не готові, ніж готові. За результатами обробки не було набрано жодним студентом менше 4 балів та більше 9 балів, що свідчить про те, що жоден з опитувальників не підтвердив, що студенти зовсім не готові або повністю готові до батьківства.

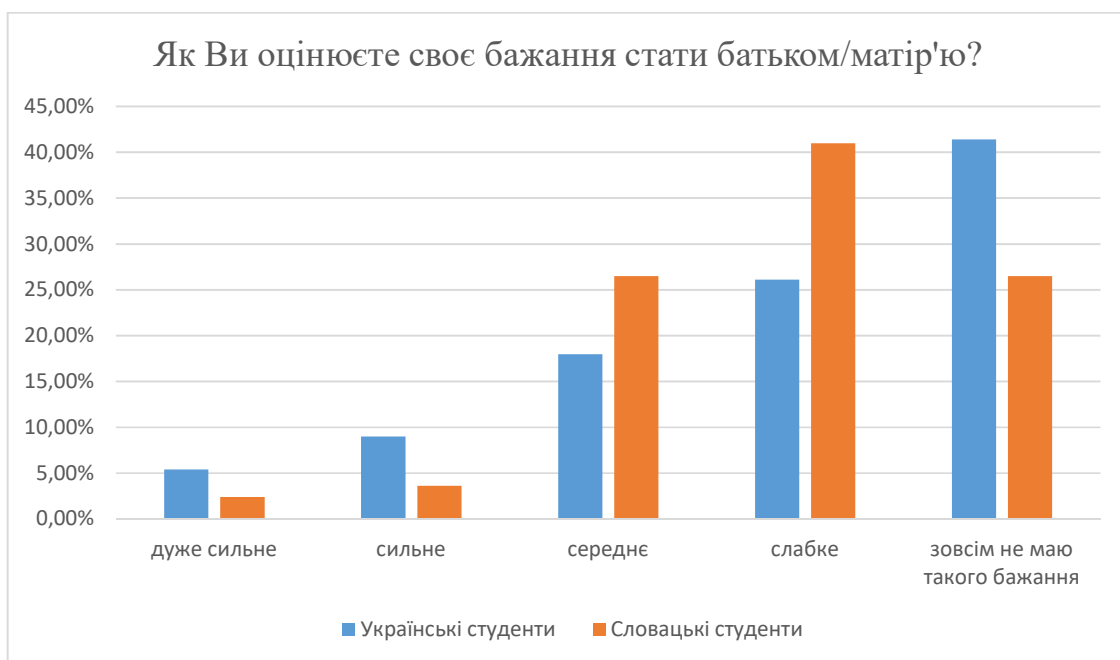
### **2.3. Порівняльний аналіз результатів дослідження усвідомлення студентської молоді до батьківства**

На основі проведеного дослідження, спрямованого на визначення усвідомлення студентської молоді до батьківства в Україні та Словаччині, маємо наступні результати.

В порівнянні статей респондентів, що проходили опитування, можна зробити висновок, що більша частка (89,2%) українських студентів – дівчата, коли словацьких майже порівну, як хлопців (45,8%), так і дівчат (54,2%), що свідчить також про те, що гуманітарні науки ближче до інтересів жіночої статі, а технічні спеціальності можуть цікавити як дівчат, так і хлопців.

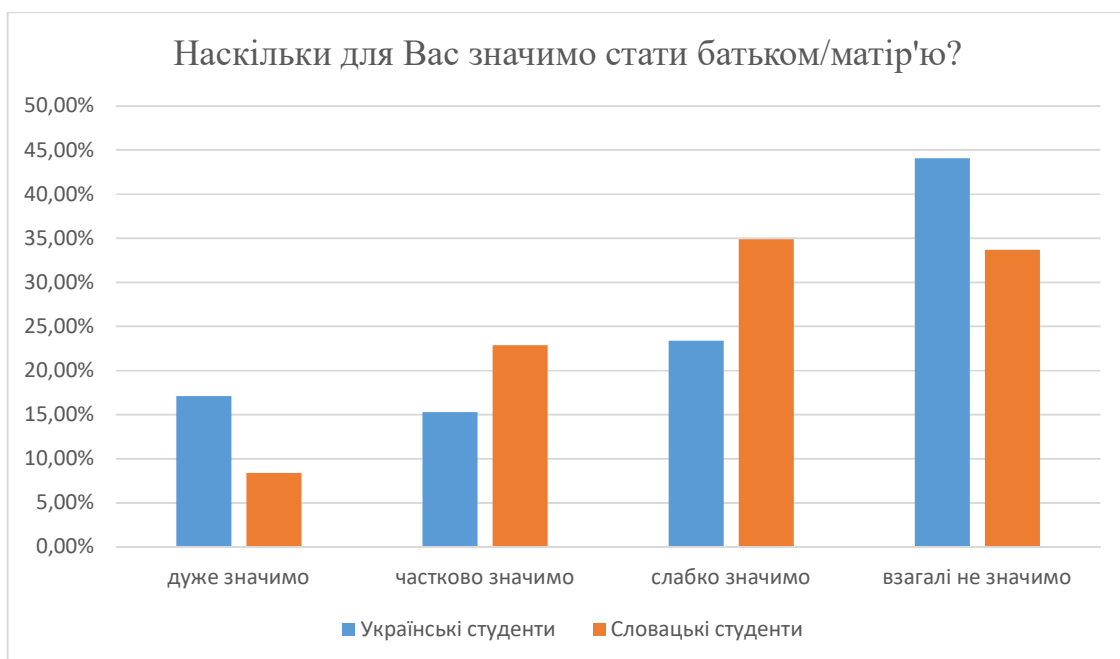
Щодо питання про сімейний стан, то варіант відповіді «самотня(ій)» набрав найбільшу кількість голосів в обох опитувальниках (63,1% та 60,2%), після чого «маю стосунки» (20,7% та 32,5%). Майже всі молоді люди зазначили, що не мають дітей (98,2% та 97,6%).

Студенти факультету психології щодо бажання стати батьком/матір'ю найбільше обирали варіант відповіді «зовсім не маю такого бажання» (41,4%), коли студенти технічних спеціальностей визначили його як «слабке» (41%) (див.рис.3.1).



**Рис. 3.1. Порівняльний аналіз відповідей студентів на питання: «Як Ви оцінюєте своє бажання стати батьком/матір'ю?»**

Щодо значущості стати батьком/матір'ю, українські молоді люди обирали найчастіше «зовсім не значимо» (44,1%), коли словацькі майже порівну – «слабко значимо» (34,9%) та «взагалі не значимо» (33,7%). Навички спілкування з дітьми оцінюють як нормальні (33,3% та 39,8%) (див.рис.3.2).

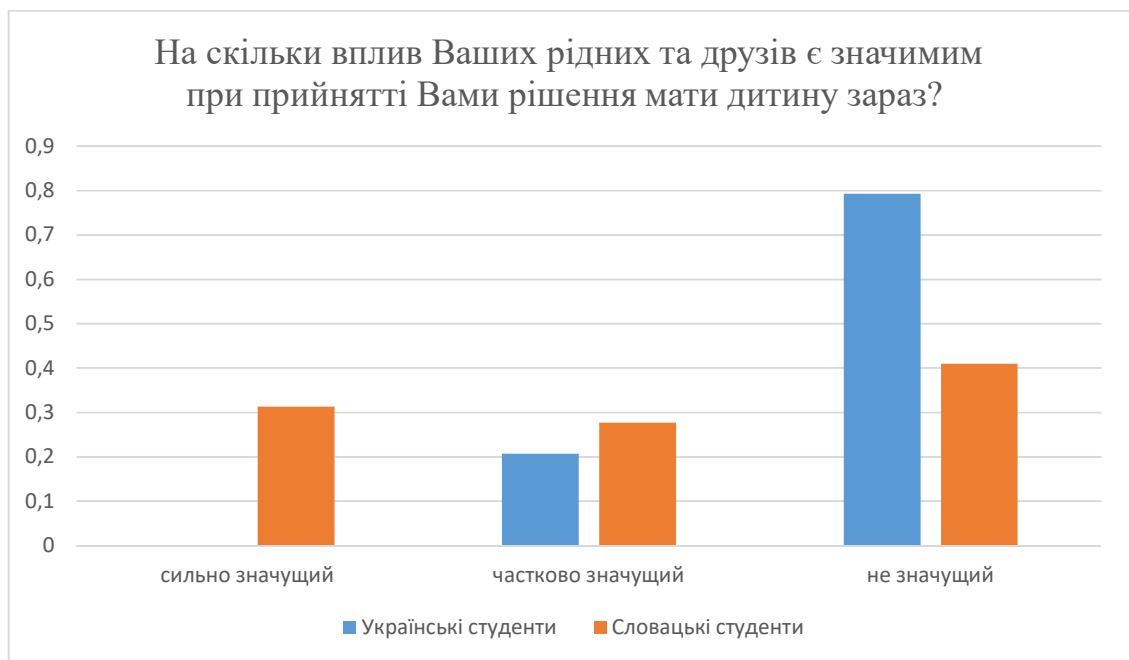


**Рис. 3.2. Порівняльний аналіз відповідей студентів на питання: «Наскільки для Вас значимо стати батьком/матір'ю?»**

Студенти Київського національного університету імені Шевченка зазначають, що частково намагаються більше дізнаватися про виховання та розвиток дітей (45%), коли студенти Технічного університету – ні (54,2%).

Щодо відкритого питання «Що Вам може зашкодити бути успішним у ролі батька/матері?» ми отримали багато відповідей, найчастіше з яких зустрічалися в обох опитувальниках наступні: фінансові труднощі, небажання мати дітей, нестача досвіду і знань, психічні розлади та власні травми, робота, невпевненість у собі, безвідповідальність, відсутність поряд партнера. Щодо розбіжностей між відповідями студентами різних університетів, країн та культур можемо зазначити наступне: помітно, що студенти факультету психології обізнано оперують психологічними поняттями у своїх відповідях (наприклад, «неусвідомлене наслідування способів виховання», «непропрацьовані психологічні травми», «ментальна нестабільність», «емоційна незрілість», згадки про дитячу психологію тощо), дійсно, більш свідомо ставляться до питання; студенти словацького університету ще поки зацікавлені пошуком роботи, закінченням університету, велика кількість ще проживає та навчається за кошти батьків, через що не повністю ще пройшли етапи сепарації, саме це може стати найбільшою перепоною перед їх батьківством.

Більша частка усіх студентів вважають, що щаслива сім'я може бути і без дітей (81,1% та 49,4%). Для більшості українських молодих людей вплив рідних та друзів є незначимим при прийнятті рішення мати дитину зараз (79,3%), коли для словацьких – не значимий (41%) або сильно значимий (31,3%) (див.рис.3.3).



**Рис. 3.3. Порівняльний аналіз відповідей студентів на питання: «На скільки вплив Ваших рідних та друзів є значимим при прийнятті Вами рішення мати дитину зараз?»**

Усього з 111 опитувальників, заповнених студентами факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, найбільше (67,6%) показали, що молоді люди скоріше готові, ніж не готові до батьківства, 19,8% – скоріше не готові, ніж готові, 12,6% – повністю готові. За результатами обробки не було набрано жодним студентом менше 4 балів.

Усього з 83 опитувальників, заповнених студентами технічних спеціальностей Технічного університету Кошице в Словаччині, найбільше (73,5%) показали, що молоді люди скоріше готові, ніж не готові до батьківства, 26,5% – скоріше не готові, ніж готові. За результатами обробки не було набрано жодним студентом менше 4 балів та більше 9 балів.

Результати свідчать про більшу обізнаність студентів психології базових аспектів батьківства, що можуть бути корисними у майбутньому житті.

Таким чином, проведення порівняльного аналізу формування відповідального батьківства у студентів різних країн та культур може допомогти

краще розуміти різницю між культурами та традиціями виховання дітей, виявити спільні та відмінні аспекти у формуванні відповідального батьківства, поширити кращі практики та сприяти розвитку досліджень. Це може допомогти покращити якість виховання дітей та допомогти батькам у різних країнах та культурах бути кращими вихователями своїх дітей.

## ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ

Для практичного визначення рівня формування відповідального батьківства у студентів було організовано і проведено емпіричне дослідження на базі: Київського національного університету імені Тараса Шевченка та Технічного університету Кошице, із використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

У дослідженні взяли участь 194 студенти, серед яких 111 студентів університету імені Тараса Шевченка та 83 студенти Технічного університету Кошице. Вибірка складала 145 дівчат та 49 хлопців.

За результатами проведеного дослідження, що було спрямовано на студентів Київського національного університету імені Шевченка, було виявлено, що переважна кількість респондентів – жінки (89,2%), коли чоловіків – 9,9%. Більша частина вказала, що зараз є самотніми (63,1%), не мають дітей (98,2%), зовсім не мають бажання стати батьком/матір'ю (41,4%), для них взагалі не значимо стати батьком/матір'ю (44,1%). Вони оцінюють свої навички спілкування з дітьми як «нормально» (33,3%) та «добре» (28,8%), 45% намагаються частково дізнаватися більше про виховання дітей, 81,1% респондентів вважають, що щаслива сім'я може бути і без дітей, також для більшості (79,3%) вплив рідних і друзів на бажання мати дитину зараз не значущий.

За результатами дослідження, спрямованого на студентів Технічного університету Кошице в Словаччині, було виявлено, що його пройшла майже рівна кількість жінок (54,2%) та чоловіків (45,8%). Більша частина вказала, що зараз є самотніми (60,2%), не мають дітей (97,6%), оцінюють бажання стати батьком/матір'ю як слабке (41%), для них слабо значуще важливо стати батьком/матір'ю (34,9%). Вони оцінюють свої навички спілкування з дітьми як «нормально» (39,8%), 54,2% не намагаються дізнаватися більше про виховання дітей, 49,4% респондентів вважають, що щаслива сім'я може бути і без дітей,

також для більшості (41%) вплив рідних і друзів на бажання мати дитину зараз не значущий.

У результаті дослідження було виявлено, що найбільше молоді люди обох країн скоріше готові, ніж не готові до батьківства.

Отже, результати емпіричного дослідження демонструють нам, що між молодими людьми дійсно є багато схожих факторів, але разом з тим, спостерігається вплив різних країн, їхньої культури, бачення та обізнаності.

## РОЗДІЛ III. ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО БАТЬКІВСТВА

### 3.1. Модель формування готовності студентської молоді до відповідального батьківства

На основі проведеного емпіричного дослідження, ми розробили модель формування готовності студентської молоді до відповідального батьківства, що містить в собі детальну послідовність кроків та складових, які допоможуть студентам розвивати відповідальне ставлення до майбутнього батьківства та набуті практичних навичок, необхідних для ефективного виховання дітей (див.рис.3.4.).



**Рис. 3.4. Модель формування готовності студентської молоді до відповідального батьківства**

*Розвиток емоційної інтелігентності*

Перша складова моделі передбачає розвиток емоційної інтелігентності. Студенти мають навчитися розпізнавати свої емоції та емоції інших людей, вміти взаємодіяти з ними та вирішувати конфлікти шляхом емпатії та поваги. Для досягнення цієї мети можна запропонувати такі дії:

1. Проводити тренування з розвитку емоційної інтелігентності, які допоможуть студентам розуміти свої емоції та емоції інших людей, керувати ними та виявляти емпатію.

2. Організувати групову діяльність, де студенти можуть навчитися працювати в команді, вирішувати конфлікти, вчасно реагувати на емоційні ситуації.

3. Залучати студентів до волонтерських та благодійних проєктів, які допоможуть розвивати їхню емоційну грамотність та відповідальність перед іншими людьми.

4. Запропонувати студентам заняття з медитації та йоги, які допоможуть знизити рівень стресу та підвищити самооцінку.

5. Сприяти розвитку самопізнання та самооцінки студентів, проводити тренінги з підвищення самосвідомості та розвитку позитивного мислення.

#### *Розвиток комунікативних навичок*

Друга складова моделі передбачає розвиток комунікативних навичок, які допоможуть студентам ефективно спілкуватися з дітьми та партнерами, знаходити компромісні рішення та розв'язувати конфлікти. Для досягнення цієї мети можна рекомендувати такі дії:

1. Розвивати навички ефективної комунікації. Це можна зробити шляхом проведення тренінгів, семінарів, індивідуальних консультацій та використання різноманітних методик навчання, що сприяють розвитку комунікативних навичок.

2. Сприяти формуванню здатності слухати і розуміти інших людей, в тому числі дітей. Це можна зробити шляхом проведення тренінгів зі слухання та спілкування з психологами.

3. Вчити студентів розв'язувати конфлікти шляхом навчання вміння вести діалог, пошуку компромісів та спільних рішень.

4. Продемонструвати студентам, як використовувати мову тіла та вербальну комунікацію, щоб забезпечити успішний контакт з дітьми.

5. Навчити студентів здійснювати ефективну комунікацію з партнерами з метою розв'язання конфліктів та побудови здорових відносин.

6. Застосовувати методики, що допомагають розвивати емпатію та сприяють формуванню етичних цінностей в студентів.

7. Розвивати у студентів навички співпраці та колективної роботи для формування вмінь управління групою, що може бути корисним при вихованні дітей.

#### *Ознайомлення з основами позитивного виховання*

Третя складова моделі передбачає ознайомлення студентів з основами позитивного виховання. Студенти мають навчитися ефективно взаємодіяти з дітьми, знаходити спільну мову та встановлювати правильні контакти з дитиною. Для досягнення цієї мети варто робити наступне:

1. Ознайомитися з основними принципами позитивного виховання, такими як використання підсилювачів позитивної поведінки, акцентування уваги на досягненнях дитини, розвиток співпраці із дитиною та використання можливостей для навчання.

2. Вивчити різні підходи до позитивного виховання, такі як навчання за допомогою ігор та заохочення, навчання позитивній поведінці за допомогою підсилювачів, моделювання позитивної поведінки і багато іншого.

3. Розглянути різні техніки та стратегії позитивного виховання, такі як настанови, встановлення меж, заохочення, моделювання позитивної поведінки, використання емоційного інтелекту.

4. Ознайомитися зі зв'язком між позитивним вихованням та психологічним благополуччям дитини.

5. Вивчити основи позитивного підходу до виховання дітей різного віку.

6. Ознайомитися з технологіями позитивного виховання, які можуть бути використані в реальному житті.

7. Розглянути різні культурні та соціальні аспекти виховання дітей, що можуть вплинути на позитивні методи виховання.

#### *Розвиток навичок планування та організації*

Четверта складова моделі передбачає розвиток навичок планування та організації, які допоможуть студентам забезпечувати ефективний розвиток дитини та успішно поєднувати роботу та сімейне життя. Для досягнення цієї мети варто включати наступні дії:

1. Розроблення планувальника для сімейних справ та обов'язків. Планувальник може містити список завдань, які потрібно виконати, терміни виконання та відповідальних осіб.

2. Встановлення пріоритетів та визначення найважливіших завдань. Студенти можуть використовувати матрицю Ейзенгауера, щоб визначити, які завдання є найважливішими та потребують негайної уваги.

3. Розроблення графіку роботи, що відображає плани на день, тиждень, місяць та рік. Студенти можуть використовувати календарі або додатки для планування, щоб відстежувати свій прогрес та забезпечити вчасне виконання завдань.

4. Розроблення системи контролю за прогресом. Студенти можуть використовувати систему нагадувань або запланованих оглядів, щоб перевірити свій прогрес та забезпечити вчасне виконання завдань.

5. Використання технологій. Студенти можуть використовувати різноманітні додатки для планування та організації, такі як Trello, Asana, Todoist тощо, щоб покращити свою продуктивність та забезпечити вчасне виконання завдань.

Важливою складовою є також створення позитивної атмосфери в сім'ї, що сприяє успішному вихованню дітей. Студентам слід навчитися ефективно спілкуватися зі своїм партнером та розвивати навички співпраці та взаємодії. Для цього можуть використовуватися наступні підходи:

- Встановлення звичок спільного планування та обговорення сімейних справ. Студенти можуть обговорювати зі своїм партнером, які завдання потрібно виконати, які мають пріоритет та хто буде відповідальним за їх виконання.
- Розвиток навичок конструктивного спілкування та вирішення конфліктів. Студенти можуть навчитися ефективно спілкуватися зі своїм партнером, вислуховувати його точку зору та шукати компромісні рішення.
- Встановлення звичок спільного проведення часу та розваг. Студенти можуть зосередитися на створенні спільних моментів, які допоможуть зміцнити стосунки зі своїм партнером та позитивно вплинуть на стан родини в цілому.
- Використання методів позитивного підсилення. Студенти можуть використовувати позитивні методи виховання, такі як похвала та заохочення, щоб стимулювати певні позитивні звички у своїх дітей.

Ці дії допоможуть молодим людям розвивати навички планування та організації, а також сприятимуть створенню позитивної атмосфери в сім'ї, що є важливим для успішного виховання дітей та формування відповідальних батьківських навичок у молоді.

### *Розвиток навичок відповідальності та самоконтролю*

Остання складова моделі передбачає розвиток навичок відповідальності та самоконтролю, які допоможуть студентам приймати відповідальні рішення щодо виховання дітей та контролювати свої дії. Для досягнення цієї мети важливо розвивати в студентів такі навички:

1. Планування та організація. Студенти можуть вчитися планувати свій час та розподіляти його на виконання різних завдань. Вони можуть також навчитися ефективно організовувати свої справи, використовуючи засоби контролю, такі як списки завдань, календарі, нагадування.

2. Самоконтроль та самодисципліна. Студенти можуть навчитися контролювати свої емоції, дії та реакції в різних ситуаціях. Вони можуть також вчитися самостійно встановлювати правила та обмеження для себе та дотримуватися їх.

3. Відповідальність та рішучість. Студенти можуть навчитися приймати відповідальність за свої дії та вирішувати проблеми, які виникають. Вони можуть також навчитися приймати рішення та діяти рішуче в різних ситуаціях.

4. Критичне мислення та аналіз. Студенти можуть навчитися критично мислити та аналізувати інформацію з різних джерел. Вони можуть також вчитися оцінювати ризики та наслідки своїх дій та приймати рішення, які ґрунтуються на об'єктивних фактах та аналізі.

Ці навички допоможуть студентам розвивати відповідальне ставлення до своєї ролі батьків, а також допоможуть їм бути готовими до вирішення різних ситуацій, що виникають при вихованні та догляді за дітьми.

Окрім цього, можна запропонувати студентам такі дії для розвитку навичок відповідальності та самоконтролю:

- Встановлення мети та планування дій. Студенти можуть поставити перед собою конкретну мету, пов'язану зі своїм майбутнім батьківством, і розробити план дій для її досягнення.

- Регулярна практика самоконтролю. Студенти можуть регулярно аналізувати свої дії та поведінку, контролювати свої емоції та реакції на різні ситуації, а також встановлювати нові правила для себе.
- Використання позитивного підсилення. Студенти можуть використовувати позитивне підсилення, таке як похвала або нагорода, для того, щоб мотивувати себе до виконання поставлених завдань та до розвитку відповідальності та самоконтролю.
- Розвиток комунікативних навичок. Студенти можуть вчитися ефективно спілкуватися з іншими людьми, а також вчитися слухати та розуміти потреби своїх дітей.
- Регулярний розвиток інтелектуальних навичок. Студенти можуть регулярно читати, досліджувати нову інформацію, відвідувати тренінги та семінари, що допоможе їм розвивати свої інтелектуальні навички та розуміння важливості відповідального батьківства.

Ці кроки допоможуть студентам розвивати свої навички у вихованні дітей та допомогти їм успішно поєднувати своє сімейне життя та роботу. Важливою частиною цієї моделі є розвиток емоційного і соціального інтелекту студентів, що допоможе їм зрозуміти та пристосуватися до потреб дітей та підлітків. Крім того, ця модель допоможе студентам розвинути свої особистісні якості, такі як терплячість, толерантність, співпереживання та відповідальність.

### **3.2. Підготовка студентської молоді до відповідального батьківства та сімейного життя**

У сучасному світі підготовка молодих людей до відповідального батьківства та сімейного життя є актуальною та значущою темою. Перехід від студентського життя до ролі батьків вимагає комплексного розуміння, підготовки та усвідомленості з боку молодих людей. Ця підготовка включає в себе набуття знань, умінь і цінностей, які допоможуть їм стати ефективними батьками та створити гармонійну сімейну динаміку.

Одним з важливих аспектів підготовки студентської молоді до батьківства є здобуття наукових знань у цій галузі. Дослідження в сфері родинних відносин, психології батьківства та розвитку дітей надають цінний інсайт та базу для розуміння ключових аспектів сімейного життя. Наукові дослідження, проведені видатними вченими, висвітлюють вплив різних факторів на формування здорових і гармонійних відносин у родині, таких як спілкування, виховання, партнерство та інші [49].

Один з визначних науковців у цій галузі – Джон Боулбі, відомий британський психіатр і психоаналітик, присвятив свої дослідження прив'язаності дитини до батьківської фігури. Він розвинув теорію прив'язаності, яка стверджує, що якість взаємин між дитиною та батьками у ранньому дитинстві має вирішальне значення для психологічного розвитку дитини і формування її майбутніх стосунків у сім'ї. Згідно з дослідженнями Боулбі, діти, які виростають у безпечному та підтримуючому середовищі, розвивають впевненість у собі, емоційну стійкість та здатність до співпереживання, що є важливими аспектами успішних відносин батьків і дітей [51].

Крім того, дослідження в галузі психології батьківства вказують на значення спілкування та емоційного зв'язку між батьками та дітьми. Вчений Ерік Еріксон, відомий американський психолог, підкреслює важливість формування

здорових батьківських моделей та комунікаційних навичок, що сприяють взаєморозумінню та підтримці у сім'ї [53].

Застосування практичних навичок та вмій також є важливим елементом підготовки студентської молоді до батьківства. Наприклад, дослідження показують, що родинні програми, які надають молодим людям можливість отримати практичні навички у вихованні дітей, сприяють підвищенню їхньої впевненості в ролі батьків. Такі програми надають студентам інформацію про розвиток дитини, стратегії виховання, способи спілкування та розробку навичок розуміння та вирішення проблем [49].

Важливо також звернути увагу на цінності, які передаються молодим людям у процесі підготовки до батьківства. Дослідження показують, що студенти, які цінують сімейні цінності, взаємоповагу, співпрацю та відповідальність, мають більші шанси на успіх у сімейному житті. Психолог Карл Роджерс також підкреслював важливість ціннісного спрямування та розвитку особистості для побудови здорових сімейних відносин [53].

Окрім наукових підходів, існують і практичні методи підготовки молоді до батьківства. Один з таких методів – це включення до навчальних програм університетів курсів з психології батьківства, сімейних відносин та розвитку дитини. Ці курси можуть надати студентам необхідні знання і навички, а також можливість провести практичну роботу з дітьми та сім'ями. Також важливим є сприяння відповідальному батьківству, що означає розвиток свідомості про власні цінності, переконання та власні засоби виховання дитини.

Додатковою підтримкою можуть бути родинні консультанти, які надають індивідуальні консультації та групові сесії з молодими парами, які готуються до батьківства. Ці консультанти допомагають студентам розробити план виховання, зайнятися питаннями планування сім'ї, вирішувати конфлікти та розвивати комунікаційні навички, необхідні для зміцнення стосунків в сім'ї.

Зрештою, необхідно враховувати, що підготовка студентської молоді до відповідального батьківства та сімейного життя – це процес, що триває протягом усього життя. Зміни в суспільстві та родинній динаміці вимагають постійного оновлення знань та умінь. Тому важливо, щоб університети та інші освітні установи продовжували забезпечувати студентську молодь можливістю отримати актуальну інформацію та навички, необхідні для підготовки до відповідального батьківства та сімейного життя.

Сімейне життя та відповідальне батьківство є важливими аспектами життя, які потребують підготовки та навичок. Для студентської молоді, яка знаходиться на початку свого самостійного життя, заснування сім'ї та становлення батьківських обов'язків це може бути складним завданням. Однак, забезпечення належної підготовки може допомогти молодим людям стати успішними батьками та забезпечити гармонійне сімейне життя.

Перш за все, студентам важливо набути знань та розуміння про важливі аспекти сімейного життя та батьківства. Це можна здійснити шляхом участі в освітніх програмах, де надаються навички з виховання дітей, розуміння психології сімейних взаємин, розвитку здорових стосунків та розв'язанню конфліктів. Крім того, важливо ознайомитися з правовими аспектами сімейного законодавства та правами дитини.

Другим важливим кроком є розвиток емоційної зрілості та комунікативних навичок. Студенти повинні навчитися вислуховувати та розуміти потреби інших людей, уміти виражати свої почуття та вести конструктивний діалог. Це сприятиме побудові здорових стосунків у сім'ї та позитивному спілкуванню з дітьми.

Також, студентам варто зайнятися розвитком практичних навичок, необхідних для батьківства. Це можуть бути навички з приготування їжі, прибирання, фінансового планування, основи медичної допомоги та догляду за

дітьми. Ознайомлення з цими навичками забезпечить студентам впевненість у собі та готовність до реальних сімейних ситуацій.

Для підготовки до відповідального батьківства також важливо розуміти значення здорового способу життя. Студентам слід набути знання про правильне харчування, фізичну активність, гігієну та важливість психологічного благополуччя. Тіло та розум студента повинні бути готовими до зустрічі з вимогами батьківства та сімейного життя.

Нарешті, студентська молодь може використовувати різноманітні джерела підтримки та поради. Це можуть бути сімейні консультанти, психологи, література або інтернет-ресурси, які надають інформацію та рекомендації щодо батьківства та сімейного життя. Навчання від досвідчених людей та обмін думками з однолітками також можуть бути корисними джерелами підтримки.

Загалом, підготовка студентської молоді до відповідального батьківства та сімейного життя вимагає комбінації знань, навичок та емоційної зрілості. Правильна підготовка допоможе студентам впевнено стати батьками, забезпечити гармонійне сімейне життя та виростити здорових та щасливих дітей.

Найголовнішим аспектом в підготовці студентської молоді до відповідального батьківства та сімейного життя є свідоме і відповідальне ставлення до цих ролей і зобов'язань. Ключові аспекти, які слід враховувати:

**Здорова комунікація і взаємодія:** Студентам слід розвивати навички ефективної комунікації, вислуховування та взаєморозуміння. Це допоможе побудувати здорові стосунки з партнером та дітьми, створюючи відкриту атмосферу для спілкування і вирішення конфліктів.

**Розуміння дитячого розвитку:** Важливо мати базові знання про етапи розвитку дитини, їх потреби та особливості. Студентам слід ознайомитися з основними принципами виховання та навчитися створювати сприятливе середовище для розвитку дитини.

Фінансове планування: Розуміння фінансових аспектів сімейного життя є важливим. Студентам варто ознайомитися з основами фінансового планування, бюджетування та управління сімейними фінансами.

Здоровий спосіб життя: Фізичне та психологічне здоров'я становлять основу благополуччя сім'ї. Студентам слід розвивати здорові звички, займатися фізичною активністю, забезпечувати раціональне харчування та брати на увагу психологічний стан своєї сім'ї.

Підтримка та саморозвиток: Студентам варто шукати можливості для саморозвитку, як особистісного, так і професійного. Це допоможе покращити навички, розширити знання і забезпечити підтримку для себе та родини.

Найголовніше – це постійна самоосвіта, відкритість до навчання і здатність адаптуватися до нових ситуацій. Виховання дітей та сімейне життя – це процес, який вимагає постійного зростання та пристосування. Важливо пам'ятати, що ніхто не народжується експертом у батьківстві, але з правильними зусиллями та знаннями можна стати успішним батьком та забезпечити гармонію в родині.

Таким чином, підготовка студентської молоді до відповідального батьківства та сімейного життя є важливим завданням сучасного суспільства. Це вимагає комбінації наукових знань, практичних навичок, ціннісного спрямування та підтримки з боку різних фахівців. Передача інформації, розвиток навичок спілкування та виховання, формування свідомого ставлення до батьківства та сімейних цінностей – це ключові компоненти підготовки молодих людей до створення гармонійного сімейного життя та відповідального батьківства.

### **3.3. Планування сім'ї та репродуктивне здоров'я як головні елементи відповідального батьківства**

Планування сім'ї та репродуктивне здоров'я являються невід'ємними складовими відповідального батьківства. Ці аспекти мають вирішальне значення для створення здорових, збалансованих сімей та забезпечення благополуччя як батьків, так і дітей. Шлях до успішного батьківства включає планування сім'ї та збереження репродуктивного здоров'я згідно з результатами досліджень у цій сфері.

Одним із ключових аспектів відповідального батьківства є планування сім'ї. Це означає свідоме і відповідальне прийняття рішень щодо кількості дітей, інтервалу між народженнями, а також належне підготування до батьківства. Дослідження в цій галузі підтверджують, що планування сім'ї сприяє покращенню репродуктивного здоров'я, знижує ризики ускладнень під час вагітності та пологів, а також забезпечує більш високий рівень економічного благополуччя сім'ї.

Один із провідних науковців у цій галузі – Джон Коупленд, професор репродуктивної медицини, підкреслює, що планування сім'ї є необхідним для здоров'я та добробуту батьків та дітей. У своїх дослідженнях він наголошує на важливості доступу до сучасних методів контрацепції, які допомагають подружжям приймати обдумані репродуктивні рішення [55].

Репродуктивне здоров'я є також ключовим аспектом відповідального батьківства. Це включає збереження фізичного та психологічного здоров'я стосовно репродуктивної функції, а також забезпечення належного доступу до медичних послуг, які підтримують репродуктивні процеси. Дослідження в цій галузі показують, що репродуктивне здоров'я батьків є ключовим фактором для здорового розвитку дітей, а також впливає на загальний благополуччя сім'ї.

Згідно з роботою, проведеною Всесвітньою організацією охорони здоров'я, доступ до репродуктивного планування та послуг є ефективним способом

покращення репродуктивного здоров'я жінок та забезпечення рівноправності у сімейних відносинах. Це включає можливість отримати інформацію про різні методи контрацепції, консультації щодо планування вагітності та захисту від захворювань, які можуть вплинути на репродуктивне здоров'я [25].

Додатковим джерелом наукових досліджень у цій сфері є Маріян Феннелл, дослідник репродуктивного здоров'я. Його робота підкреслює важливість освіти та належного інформування стосовно репродуктивного здоров'я та планування сім'ї як складових елементів відповідального батьківства. Він наголошує, що належна підготовка і освіта з цих питань сприяють покращенню репродуктивного здоров'я та зниженню ризиків у сімейному житті [36].

Таким чином, планування сім'ї та репродуктивне здоров'я є важливими елементами відповідального батьківства. Наукові дослідження підтверджують, що свідоме планування сім'ї та збереження репродуктивного здоров'я мають безпосередній вплив на якість життя батьків та їхніх дітей. За допомогою належного планування сім'ї, батьки можуть приймати інформовані рішення про кількість дітей та відстань між ними, враховуючи свої фінансові, емоційні та фізичні можливості. Це дозволяє їм забезпечити належний догляд та надання необхідних ресурсів кожному дитині, забезпечуючи їхній розвиток та добробут.

Дослідження показують, що належне планування сім'ї сприяє покращенню репродуктивного здоров'я. Відповідне використання методів контрацепції дозволяє подружжям регулювати свою репродуктивну функцію та зменшити ризики небажаних вагітностей та абортів. Доступ до інформації про різні методи контрацепції та послуги планування сім'ї є необхідними для забезпечення репродуктивної свободи та прав жінок.

Крім того, планування сім'ї і репродуктивне здоров'я мають соціоекономічне значення. Дослідження показують, що доступ до послуг планування сім'ї та контрацепції сприяє зниженню бідності та економічному зростанню сімей. Коли сім'ї можуть свідомо планувати своє розмноження, вони

можуть краще планувати свої фінанси, отримувати освіту та розвивати свою кар'єру, що сприяє загальному підвищенню рівня життя.

Планування сім'ї та репродуктивне здоров'я є надзвичайно важливими елементами відповідального батьківства. Врахування цих аспектів допомагає студентській молоді усвідомити свої можливості та прийняти розумні рішення щодо настання сімейного життя та народження дітей. Ось деякі ключові елементи, які слід враховувати:

Ознайомлення з методами контрацепції. Ознайомлення з методами контрацепції є ключовим моментом планування сім'ї та репродуктивного здоров'я з кількох важливих причин:

- контроль над репродукцією: знання про різні методи контрацепції дозволяє студентам здійснювати свідомий контроль над своєю репродуктивною системою і приймати розумні рішення щодо настання вагітності, це дає їм можливість планувати свою сім'ю, брати до уваги особисті, освітні та професійні цілі перед народженням дітей;
- здоров'я матері та дитини: правильне використання методів контрацепції допомагає захистити здоров'я жінки від небажаної вагітності та можливих ускладнень; відкладення народження дитини до того часу, коли жінка фізично та емоційно готова, може позитивно вплинути на її самопочуття та благополуччя;
- сексуальне здоров'я та захист від СНІДу та інших статевих передаваних хвороб: використання презервативів або інших методів бар'єрної контрацепції не тільки допомагає запобігти небажаній вагітності, але й забезпечує захист від інфекцій, що можуть передаватися статевим шляхом;
- особисте благополуччя: використання методів контрацепції дає студентам більше контролю над своїм сексуальним життям та

можливість належним чином планувати і регулювати репродуктивну активність; це сприяє здоровому статевому життю, зменшує ризик небажаної вагітності і можливих психологічних або економічних труднощів, пов'язаних з неспланованими вагітностями;

Ознайомлення з методами контрацепції дозволяє студентам бути освіченими і здатними приймати відповідальні рішення щодо свого репродуктивного здоров'я та планування сім'ї, це робить їх більш самостійними та допомагає створювати бажані умови для вирішення своїх життєвих цілей.

Поради щодо планування вагітності. Вони є важливими з наступних причин:

- здоров'я матері та дитини: правильне планування вагітності дозволяє жінкам забезпечити оптимальні умови для здоров'я себе та майбутньої дитини; це включає правильне харчування, прийом вітамінів та мінералів, уникнення небезпечних речовин і шкідливих звичок, таких як куріння або споживання алкоголю;
- ризики та ускладнення: планування вагітності дозволяє жінкам зрозуміти можливі ризики та ускладнення, пов'язані з їхнім станом здоров'я або історією хвороб; це допомагає приймати обґрунтовані рішення щодо здоров'я матері та дитини, зокрема, враховуючи можливість консультацій з медичними фахівцями;
- психологічна готовність: планування вагітності дає час для психологічної підготовки до батьківства; жінці може знадобитися час, щоб вирішити свої особисті, професійні та соціальні питання, а також підготувати свого партнера до нового етапу життя; психологічна готовність сприяє створенню стійкої та підтримуючої родинної атмосфери;
- подолання ризиків: деякі жінки можуть бути підвищеного ризику вагітності з медичних або генетичних причин; планування вагітності

дозволяє таким жінкам взяти до уваги ці ризики та вжити необхідних заходів для забезпечення безпеки як собі, так і своїй дитині; відвідування лікаря та отримання спеціалізованої медичної допомоги можуть бути важливими частинами такого планування;

- соціальна і партнерська підтримка: планування вагітності дозволяє жінкам отримати соціальну та партнерську підтримку у цьому процесі; включення партнера або інших близьких осіб в планування та підготовку до вагітності може створити сприятливі умови для розвитку здорової родини та партнерства;

Поради щодо планування вагітності допомагають студентам усвідомити важливі аспекти фізичного, психологічного та соціального благополуччя, пов'язані з батьківством. Вони допомагають забезпечити оптимальні умови для здоров'я матері та дитини, а також підтримують психологічну готовність та соціальну підтримку вагітних жінок.

Підтримка репродуктивного здоров'я. Цей аспект є важливим з наступних причин:

- здоров'я матері та дитини: правильна підтримка репродуктивного здоров'я включає доступ до якісної медичної допомоги перед вагітністю, під час вагітності та після пологів; це включає регулярні огляди, вакцинації, лабораторні дослідження та консультації з медичними фахівцями; підтримка репродуктивного здоров'я сприяє здоровому перебігу вагітності та народженню здорової дитини;
- планування вагітності: підтримка репродуктивного здоров'я включає доступ до інформації та послуг щодо планування вагітності; це включає консультації з медичними фахівцями щодо оптимального здоров'я перед вагітністю, підтримку вибору правильних методів контрацепції та допомогу у вирішенні будь-яких проблем, пов'язаних зі здатністю до зачаття;

- планування сім'ї: підтримка репродуктивного здоров'я також включає доступ до послуг планування сім'ї; це означає надання інформації про різні методи контрацепції, консультації з планування сім'ї та психологічну підтримку стосовно прийняття рішень про кількість дітей та інтервали між ними;
- психологічна та соціальна підтримка: підтримка репродуктивного здоров'я включає також психологічну та соціальну підтримку молодих людей; це може включати навчання про взаємини, комунікацію та розвиток навичок планування сім'ї; додатково, підтримка репродуктивного здоров'я передбачає створення умов для здорових та підтримуючих сімейних відносин, які сприяють розвитку родини та батьківства.

Загальною метою підтримки репродуктивного здоров'я є забезпечення фізичного, психологічного та соціального благополуччя студентської молоді, щоб вони могли приймати освічені рішення щодо свого репродуктивного життя та батьківства.

Психологічна підтримка. Врахування психологічного аспекту є так само важливим з наступних причин:

- емоційне благополуччя: планування сім'ї та репродуктивне здоров'я можуть бути складними процесами, які супроводжуються різними емоціями і стресом; психологічна підтримка допомагає студентській молоді зрозуміти і впоратися зі своїми емоціями, побудувати позитивну самооцінку та розвивати стратегії копінгу зі стресом;
- планування батьківства: психологічна підтримка може допомогти студентській молоді з'ясувати свої бажання та цінності щодо батьківства, а також розробити план дій щодо досягнення цих цілей; вона також може допомогти вирішити будь-які суперечливі чи

невирішені питання, пов'язані з батьківством, і забезпечити підтримку в цьому процесі;

- передбачення змін: планування сім'ї та репродуктивне здоров'я призводять до значних змін у житті студентів, включаючи зміни в ролях, відповідальності та розподілі часу; психологічна підтримка допомагає студентам адаптуватися до цих змін, навчитися ефективному управлінню стресом та змінювати свої життєві пріоритети відповідно до нових обставин;
- відносини і комунікація: психологічна підтримка допомагає студентській молоді в розвитку здорових і сприяючих відносин з партнерами, родиною та іншими близькими людьми; вона також сприяє навчанню навичок ефективної комунікації та розумінню взаємних потреб, що є важливими компонентами успішного батьківства і родинного життя;
- психологічна готовність: психологічна підтримка допомагає студентам визначити свою готовність до батьківства, як фізичної, так і емоційної; вона надає можливість розглянути різні аспекти батьківства, враховуючи індивідуальні потреби та обставини студентів.

Психологічна підтримка важлива для студентської молоді, щоб вони могли ефективно планувати своє сімейне та репродуктивне майбутнє, а також розпоряджатися своїми емоціями та взаєминами для досягнення здорового та щасливого батьківства.

Відповідальне батьківство. Одним з найважливіших аспектів є розуміння відповідальності, яка супроводжує батьківство, з наступних причин:

- добробут дитини: відповідальне батьківство передбачає здатність та готовність забезпечити фізичне, емоційне та соціальне благополуччя дитини; це означає забезпечення правильного харчування, належної

медичної догляду, освіти, розвитку та створення сприятливого середовища для здорового зростання та розвитку;

- емоційна підтримка: відповідальні батьки надають емоційну підтримку своїм дітям, що сприяє їхньому психологічному розвитку та самопочуттю; це включає будь-який вид підтримки, яка заспокоює, встановлює довіру та стимулює позитивні взаємини;
- виховання цінностей та моральних принципів: відповідальні батьки допомагають своїм дітям розвивати моральні принципи, цінності та навички, необхідні для побудови сильного характеру та позитивного впливу на оточуючих; вони ставлять перед собою завдання виховати дітей як відповідальних та морально свідомих громадян;
- баланс між роботою та сім'єю: відповідальні батьки знаходять баланс між своїми робочими обов'язками та сімейним життям; вони розуміють важливість присутності та участі в житті своїх дітей і приділяють достатньо часу для якісної спільної діяльності та взаємодії з ними;
- приклад для наступних поколінь: відповідальні батьки стають прикладом для своїх дітей, вчать їх цінностям, встановлюють межі та надають позитивний приклад у своїх вчинках; вони впливають на формування поглядів та поведінки своїх дітей, викликають в них бажання бути відповідальними батьками в майбутньому.

Відповідальне батьківство є необхідною складовою успішного планування сім'ї та репродуктивного здоров'я, оскільки воно сприяє створенню щасливого, здорового та гармонійного сімейного життя.

Таким чином, планування сім'ї та репродуктивне здоров'я не тільки допомагають студентам приймати свідомі рішення щодо батьківства, але й забезпечують здоров'я та благополуччя як батькам, так і дітям. Важливо бути

інформованими, відкритими до діалогу та готовими до виконання відповідальних ролей батьківства.

## ВИСНОВКИ ДО ТРЕТЬОГО РОЗДІЛУ

На основі результатів емпіричного дослідження, було розроблено модель з розвитку відповідального батьківства у студентів. Основними складовими цієї моделі є: розвиток емоційної інтелігентності, яка має на меті навчити студентів розпізнавати свої емоції та емоції інших людей, вміти взаємодіяти з ними та вирішувати конфлікти; розвиток комунікативних навичок – передбачає ефективне спілкування з дітьми та партнерами, розвиток умінь знаходити компромісні рішення, ознайомлення з основами позитивного виховання, для ефективної взаємодії з дітьми, знаходити спільну мову та встановлювати правильні контакти з дитиною, розвиток навичок планування та організації, щоб забезпечувати ефективний розвиток дитини та успішно поєднувати роботу та сімейне життя, розвиток навичок відповідальності та самоконтролю з метою приймати відповідальні рішення щодо виховання дітей та контролювати свої дії. Ця модель допоможе студентам зрозуміти власні емоції та поведінку, що сприяє розвитку навичок ефективного спілкування з дітьми та збереженню позитивних відносин з ними. Вона також підвищує рівень свідомості стосовно виховання та розвитку дітей, що є важливим для майбутніх батьків.

Підготовка студентської молоді до відповідального батьківства та сімейного життя є важливим завданням сучасного суспільства. Це включає набуття знань, умінь, цінностей та практичних навичок, необхідних для ефективного батьківства та створення гармонійної сімейної динаміки.

Одним із аспектів підготовки є засвоєння наукових знань у галузі родинних відносин, психології батьківства та розвитку дітей. Практичні навички та вміння також грають важливу роль у підготовці молодих людей до батьківства. Родинні програми, курси з психології батьківства та сімейних відносин надають студентам можливість отримати практичні навички у вихованні дітей, розвитку комунікаційних навичок та розумінні проблем, що виникають у сім'ї.

Таким чином, можна стверджувати, що сімейні цінності, взаємоповага, співпраця та відповідальність є ключовими аспектами успішних сімейних відносин.

Варто зазначити, що планування сім'ї та репродуктивне здоров'я є невід'ємними складовими відповідального батьківства. Ці аспекти включають свідоме прийняття рішень про кількість дітей, інтервал між їх народженнями та належне забезпечення фізичного та психологічного здоров'я батьків і дітей. Планування сім'ї та репродуктивне здоров'я мають безпосередній вплив на якість життя сім'ї, сприяють здоровому розвитку дітей та соціоекономічному благополуччю.

## ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Узагальнення результатів дослідження засвідчило досягнення мети, розв'язання поставлених завдань і дало змогу дійти до наступних науково-теоретичних висновків:

1. Проаналізовано теоретичні підходи до змісту поняття «відповідального батьківства». Аналізуючи різні підходи, ми опираємося на визначення цього терміну, зазначеного Діаною Баумрінд, що відповідальне батьківство – це підхід до виховання дітей, який передбачає активну участь батьків у всебічному розвитку та добробуті своїх дітей. Це включає різні аспекти, які орієнтовані на забезпечення фізичного, емоційного, соціального та психологічного благополуччя дітей. Відповідальні батьки здійснюють свої обов'язки з урахуванням потреб та інтересів своїх дітей. Вони надають належний догляд, забезпечують безпеку та здоров'я, займаються вихованням та наданням освіти, сприяють розвитку навичок і талантів, сприяють формуванню моральних цінностей та етичних принципів. Відповідальне батьківство також включає в себе встановлення здорових кордонів, навчання дітей самостійності та відповідальності, сприяння їх соціальній адаптації та розвитку міжособистісних навичок. Відповідальне батьківство передбачає здатність батьків взяти на себе відповідальність за свої дії та вплив на життя своїх дітей. Це включає розуміння наслідків своїх вчинків, вироблення правильних рішень, а також відкритий та сприйнятливий спосіб спілкування з дітьми. Відповідальне батьківство є важливим елементом для забезпечення здорового розвитку дітей і створення щасливих та сімейних взаємин. Воно сприяє становленню дітей як самодостатніх, емоційно стійких та соціально адаптованих осіб. Однак, конкретні аспекти відповідального батьківства можуть варіюватися залежно від культурних, соціальних та індивідуальних контекстів. Все ж, загальна мета відповідального батьківства полягає в створенні безпечного, сприйнятливого та сприятливого середовища для розвитку дітей та підготовці їх до самостійного життя.

2. Емпірично досліджено та порівняно складові формування відповідального батьківства у студентів. У результаті проведеного дослідження було виявлено, що найбільше студенти обох країн скоріше готові, ніж не готові до батьківства. Результати демонструють нам, що між студентською молоддю дійсно є багато схожих факторів, і разом з тим, спостерігається наявний вплив різних країн, їхньої культури, бачення та обізнаності. Досліджуючи питання перешкод в успішності ролі батька/матері, переважна більшість відповідей була спрямована на: фінансові труднощі, небажання мати дітей, нестачу досвіду і знань, психічні розлади та власні травми, роботу, невпевненість у собі, безвідповідальність, відсутність поряд партнера. Щодо розбіжностей між відповідями студентів України та Словаччини можемо зазначити наступне: помітно, що студенти факультету психології обізнано оперують психологічними поняттями у своїх відповідях (наприклад, «неусвідомлене наслідування способів виховання», «непропрацьовані психологічні травми», «ментальна нестабільність», «емоційна незрілість», згадки про дитячу психологію тощо), дійсно, більш свідомо ставляться до питання; студенти словацького університету ще поки зацікавлені пошуком роботи, закінченням університету, велика кількість ще проживає та навчається за кошти батьків, через що не повністю ще пройшли етапи сепарації, саме це може стати найбільшою перепорою перед їх батьківством. Результати свідчать про більшу обізнаність студентів психології базових аспектів батьківства, що можуть бути корисними у їх майбутньому житті.

3. Опираючись на отримані результати емпіричного дослідження, нами розроблено модель формування готовності студентської молоді до відповідального батьківства, яка спрямована на розвиток та розуміння власних емоцій та поведінки, що допоможе студентам бути кращими батьками в майбутньому. Основними складовими моделі є:

- розвиток емоційної інтелігентності (важливо навчитися розпізнавати свої емоції та емоції інших людей, вміти взаємодіяти з ними та вирішувати конфлікти шляхом емпатії та поваги; для досягнення цієї мети можна проводити тренування з розвитку емоційної інтелігентності, організовувати групову діяльність, залучати студентів до волонтерських та благодійних проєктів, сприяти розвитку самопізнання та самооцінки студентів);
- розвиток комунікативних навичок (їх розвиток допоможе студентам ефективно спілкуватися з дітьми та партнерами, знаходити компромісні рішення та розв'язувати конфлікти; для досягнення цієї мети можна розвивати навички ефективної комунікації, сприяти формуванню здатності слухати і розуміти інших людей, вчити студентів розв'язувати конфлікти шляхом навчання вміння вести діалог, пошуку компромісів та спільних рішень, продемонструвати студентам, як використовувати мову тіла та вербальну комунікацію, навчити студентів здійснювати ефективну комунікацію з партнерами, застосовувати методики, що допомагають розвивати емпатію та сприяють формуванню етичних цінностей в студентів, розвивати у студентів навички співпраці та колективної роботи);
- ознайомлення з основами позитивного виховання (важливо навчитися ефективно взаємодіяти з дітьми, знаходити спільну мову та встановлювати правильні контакти з дитиною; для досягнення цієї мети варто ознайомитися з основними принципами позитивного виховання, вивчити різні підходи до позитивного виховання, розглянути різні техніки та стратегії позитивного виховання, ознайомитися зі зв'язком між позитивним вихованням та психологічним благополуччям дитини, вивчити основи позитивного підходу до виховання дітей різного віку, ознайомитися з

технологіями позитивного виховання, розглянути різні культурні та соціальні аспекти виховання дітей);

- розвиток навичок планування та організації (розвиток допоможе студентам забезпечувати ефективний розвиток дитини та успішно поєднувати роботу та сімейне життя; для досягнення цієї мети варто включати такі дії, як розроблення планувальника для сімейних справ та обов'язків, встановлення пріоритетів та визначення найважливіших завдань, розроблення графіку роботи, розроблення системи контролю за прогресом, використання технологій);
- розвиток навичок відповідальності та самоконтролю (це дає можливість приймати відповідальні рішення щодо виховання дітей та контролювати свої дії; для досягнення цієї мети важливо розвивати в студентів такі навички, як планування та організація, самоконтроль та самодисципліна, відповідальність та рішучість, критичне мислення та аналіз).

Модель надає студентам необхідні знання про важливі аспекти батьківства, включаючи фізичний розвиток, психологічні потреби дітей, виховання та навички ефективної комунікації з дітьми. Вона може включати практичні тренування, які допомагають студентам розвивати практичні навички батьківства, такі як догляд за дітьми, вирішення конфліктних ситуацій та планування сімейного життя. Модель може включати емоційну підтримку студентів, що допомагає їм розуміти та керувати своїми емоціями, розвивати емпатію та встановлювати здорові емоційні зв'язки з дітьми, може сприяти формуванню мережі соціальної підтримки серед студентів, де вони можуть обмінюватися досвідом, консультиватися та підтримувати один одного.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

### *Нормативно-правові джерела*

1. Закон України „Про соціальну роботу з дітьми та молоддю” від 21.06.2001 №2558-14: (остання редакція від 22.12.2005 р.) URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/annot/2558-14>.

### *Монографії, збірки наукових видань, статті у наукових журналах, автореферати дисертацій тощо*

1. Булавенко С. Співпраця батьків та школи для формування соціальної активності учнів. Молодь і ринок. 2019. № 10 (177). С. 134–139.

2. Головатюк К.В. Психологічний супровід школярів, учителів та батьків. Шкільна освіта Хмельниччини: психолого-педагогічний супровід модернізаційних процесів : збірник наукових праць III обласної науково-практичної конференції. ред. кол.: В.Є. Берека (гол.) та ін. Хмельницький : ХОШПО, 2019. 304 с. С. 70.

3. Гончар Л. В. Теоретико-методологічні засади формування гуманних батьківсько-дитячих взаємин : дис. д-ра пед. наук : 13.00.07. Київ, 2018. 510 с.

4. Гончар, Л.В. (2018). Сучасне бачення проблеми відповідального батьківства у творчості В. О. Сухомлинського. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки, 172, 161- 165.

5. Дерка Т., Ляшенко В., Туманова В., Гацко О. Психологічні особливості студентів закладів вищої освіти. Педагогічний процес : теорія і практика (серія : Психологія). – 2018. – №3 (62). – С. 7-15.

6. Карпачов Д. Як дати дитині все без грошей та зв'язків. Київ: «Агенція «ІРІО», 2019. 256 с.

7. Кириченко О. В. Батьківство як соціально-психологічний феномен. Соціально-гуманітарний вісник. 2018. Вип. 23. С. 58–62.

8. Коник М. Батьківство як фактор формування принципів християнського сімейного виховання. Людинознавчі студії. Серія: Філософія. 2018. Вип. 36. С. 57-68.

9. Красін С. А. Аналіз поглядів студентів на проблему формування готовності до усвідомленого батьківства. Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика : матер. IV-ї міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 12 грудня 2019 р.). Харків : «Мітра», 2020. С. 187–189.

10. Красін С. А. Аналіз поглядів студентів на усвідомлене батьківство. Духовність особистості : методологія, теорія і практика : зб. наук. пр. Східноукр. нац. ун-ту імені В. Даля: Вид-во Східноукр. нац. ун-ту імені В. Даля, 2018. Вип. 4. С. 123–133.

11. Красін С. А. Аналіз результатів пілотного дослідження розуміння студентами вищої школи суті усвідомленого батьківства та важливості його прояву в сім'ї. Інноваційна педагогіка. 2019. № 12. Т. 1. С. 159–161.

12. Красін С. А. Аналіз результатів пілотного дослідження розуміння студентами вищої школи суті усвідомленого батьківства та важливості його прояву в сім'ї. Інноваційна педагогіка. 2019. № 12. Т. 1. С. 159–161.

13. Красін С. А. Визначення проблеми батьківства в педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського. Педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського : матер. II-ї Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 30 вересня 2019 р.). Харків : Харк. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди, 2019. С. 72–75.

14. Красін С. А. До питання формування в студентів готовності до усвідомленого батьківства. Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія и практика : матер. III-ї міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 10 квітня 2018 р.). Харків : «Стиль-издат», 2018. С. 256–259.

15. Красін С. А. До питання формування в студентів готовності до усвідомленого батьківства. Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої

освіти в умовах сучасних викликів: теорія и практика : матер. III-ї міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 10 квітня 2018 р.). Харків : «Стиль-издат», 2018. С. 256–259.

16. Красін С. А. Зміст і структура усвідомленого батьківства в контексті системного підходу. Наукові досягнення. Відкриття та шляхи розвитку педагогічної науки : матер. міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 20–30 травня 2020 р.). Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2020. С. 49–53.

17. Красін С. А. Зміст і структура усвідомленого батьківства в контексті системного підходу. Наукові досягнення. Відкриття та шляхи розвитку педагогічної науки : матер. міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 20–30 травня 2020 р.). Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2020. С. 49–53.

18. Красін С. А. Реалізація педагогічних умов формування у студентів вищої школи готовності до усвідомленого батьківства. Теорія та методика навчання та виховання : зб. наук. пр. Хар. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди. Харків : Хар. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди, 2020. № 48. С. 172–182.

19. Красін С. А. Реалізація педагогічних умов формування у студентів вищої школи готовності до усвідомленого батьківства. Теорія та методика навчання та виховання. 2020. № 48. С. 172–182.

20. Красін С. А. Сутність поняття «готовність до усвідомленого батьківства (материнства). Гуманізація навчально-виховного процесу : зб. наук. пр. ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет». Харків : ТОВ «Вид-во НТМТ», 2018. № 1 (87). С. 93–103.

21. Красін С. А. Сутність поняття «готовність до усвідомленого батьківства (материнства). Гуманізація навчально-виховного процесу : зб. наук. пр. ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет». Харків : ТОВ «Вид-во НТМТ», 2018. № 1 (87). С. 93–103.

22. Красін С. А. Теоретичне обґрунтування педагогічних умов формування готовності до усвідомленого батьківства студентів закладів вищої освіти. Інноваційна педагогіка. 2020. № 24. Т 2. С. 188–191.

23. Красін С. А. Теоретичне обґрунтування педагогічних умов формування готовності до усвідомленого батьківства студентів закладів вищої освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2020. № 24. Т 2. С. 188–191.

24. Красюк, І., Пильнік, Р. (2021). Інноваційний підхід до навчання майбутніх педагогів – стратегія сучасної української школи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 3, 153-165 (Kradiuk, I., Pylnyk, R. (2021). An innovative approach to the training of future teachers is a strategy of a modern Ukrainian school. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 3, 153- 165).

25. Кузьменко Т. М. Нові моделі батьківства: фактори, тенденції, характеристики. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. Сер. : Соціологічні науки. 2019. № 1–2 (40–41). С. 141–148.

26. *Культура миру: посібник з толерантності*. – К.: МЦПД, 2018. – 100 с.

27. Максимова Н. Ю. М171 Сімейне консультування: навч. посіб. Н. Ю. Максимова. — К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2011. — 304 с.

28. Малина О. Г. Психологічні особливості готовності чоловіків до батьківства. *Проблеми сучасної психології* : зб. наук. пр. 2019. № 2 (16). С. 74–78.

29. Малютіна Н., Москальова Л. Ефективність тренінгової роботи з педагогічними працівниками. *Соціально-освітні доміанти професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти* : зб. наук. 163 статей. Бердянський держ. пед. ун-т ; укл. Петровська К. В. Бердянськ, 2019. С. 75–80.

30. Міхеєва Л. В., Нянько Л. Ю. Ціннісне ставлення до батьківства у студентської молоді: теоретичний аналіз. *Психологія ХХІ століття* : теоретичні та практичні дослідження : зб. наук. пр. гол. ред. Л. Г. Білий. – Хмельницький : Вид-во Хмельниц. ін-ту МАУП, 2020. – Вип. 12. – С. 111-118.

31. Нянько Л. Ю. Феномен батьківства у сучасному вимірі. *Професійний розвиток та становлення особистості сучасного фахівця в умовах освітнього*

простору : матеріали Х-ї Всеукраїнської студентської науковопрактичної конференції (Хмельницький, 19-20.11.2020 р.). – Хмельницький : ХНУ, 2020. – С. 112-114.

32. Освіта і просвіта батьків, членів родин: практичний посібник. Котирло Т.В., Щербина Д.В. – К.: ІПОД імені Івана Зязюна НАПН України, 2019. – 219 с.

33. Островська Н. О. О83 Соціально-педагогічна діяльність територіальної громади з формування усвідомленого батьківства молоді : монографія. Н. О. Островська. – Хмельницький : Університет „Україна”, 2017. – 183 с.

34. Ржевський Г. М., Петручек А. Я. Готовність студентської молоді до усвідомленого батьківства в сучасних умовах. Науковий вісник Нац. ун-ту біоресурсів і природокористування України. Сер. : Педагогіка, психологія, філософія. 2017. Вип. 267. С. 146–153.

35. Сінельнікова Н. О. Підготовка майбутніх учителів до педагогічної взаємодії з батьками засобами ІКТ. Інформаційні технології і засоби навчання. 2018. Т. 67. № 5. С. 226–238.

36. Уманець Н. А. Аналіз поглядів на еволюцію батьківства в працях сучасних соціологів. Духовність особистості: методологія, теорія і практика : зб. наук. пр. Східноукр. нац. ун-ту імені В. Даля. Сєвєродонецьк : Вид-во СНУ імені В. Даля, 2018. Вип. 6 (87). С. 75–185.

37. Федюшкіна К. А. Формування усвідомленого ставлення до батьківства у здобувачів професійно-технічної освіти : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05. К. А. Федюшкіна. – К., 2020. – 315 с.

38. Федюшкіна К. А. Формування усвідомленого ставлення до батьківства у здобувачів професійно-технічної освіти : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05. Київ, 2020. 315 с.

39. Федюшкіна К.А. Особливості формування усвідомленого ставлення до батьківства у студентів професійно-технічних навчальних закладів. Сучасні інновації у сфері педагогіки та психології : матеріали міжнар. науково-практ. конф. (30 листопада-1 грудня 2018 р., Київ). Київ : Таврійський нац. ун-т імені В.І. Вернадського, 2018. С. 130-132.

40. Федюшкіна К.А. Соціально-педагогічна підтримка формування усвідомленого ставлення до батьківства в умовах професійно-технічних навчальних закладів. Педагогіка і психологія: актуальні проблеми досліджень на сучасному етапі : матеріали міжнар. науково-практ. конф., (5- 6 квітня 2019 р., Київ). Київ : ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2019. С. 83-85.

41. Федюшкіна К.А. Формування усвідомленого ставлення до батьківства у студентів професійно-технічних навчальних закладів. [За заг. ред. О.Г. Карпенко]. Київ : 2019. 109 с.

42. Цуркан Т. Г. Формування педагогічної культури батьків молодших школярів у взаємодії сім'ї і школи : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Чернівці, 2018. 340 с.

43. Чернуха Н. М. Соціальне виховання у сучасному українському соціумі: реалії, досвід, перспективи. Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія 11: Соціальна робота. Соціальна педагогіка. 2018. Вип. 24, т. 2. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2018. С. 153–158.

44. Чернуха Н.М. Вектори соціалізації студентської молоді. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія. Соціальна робота. Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», Вип.1(1), 2017. – С. 71 – 74.

45. Чуйко О.В. Освоєння практик у системі освітньої підготовки студентської молоді. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Соціальна робота» - К, 2017 №1(1)– С.74-78.

46. Шахрай, В. М. (2021). Проблема відповідального батьківства в українській педагогіці. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах, 3(76), 17-22 (Shakhrai, V. M. (2021). The problem of responsible parenting in Ukrainian pedagogy. Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools, 3 (76), 17-22).

47. Шелест Н. А. Формування ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентів аграрних коледжів у позааудиторній діяльності : дис. канд. пед наук : 13.00.07. Київ, Умань, 2019. 280 с.

*Іншомовні джерела*

48. Fediushkina K. Practical aspects of the process of formation of a conscious attitude to fatherhood in conditions of a vocational educational institution [Практичні аспекти процесу формування усвідомленого ставлення до батьківства в умовах професійно-технічних навчальних закладах]. Intellectual Archive. Toronto: Shiny Word.Corp. (Canada), 2019. (April-June). Vol. 8. No. 2. Pp. 220-227.

49. Krasilova Y., Maksymova, N., Hrys, A., Maksymov, M., Udovenko, J. (2021). Causes and criteria of disharmonies in family system functioning. Linguistics and Culture Review, 5(S4),300 – 310.

50. Krasin S. Criteria, indicators and levels of the formation of readiness for the conscious paternity of students of higher education institutions. Abstracts of XI International Scientific and Practical Conference Dynamics of the development of world science (Vancouver, July 8–10, 2020). Vancouver : Perfect Publishing, 2020. P. 70–75.

51. Krasin S. Criteria, indicators and levels of the formation of readiness for the conscious paternity of students of higher education institutions. Abstracts of XI International Scientific and Practical Conference Dynamics of the development of world science (Vancouver, July 8–10, 2020). Vancouver : Perfect Publishing, 2020. P. 70–75.

52. The dissertation for the degree of the Doctor of Philosophy in specialty 13.00.01 – "General Pedagogy and History of Pedagogics" (011 – Educational, Pedagogical Sciences). – H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, 2020.

*Інтернет-ресурси*

53. Conscious Parenting: What It Is and How to Do It. URL: <https://www.healthline.com/health/parenting/conscious-parenting>

54. Development of a Parental Attitude Research Instrument. URL: <https://www.jstor.org/stable/1126348>

55. Diagnosis of the level of formation of conscious parenthood of student youth. URL: <https://doi.org/10.17770/sie2020vol1.5044>

56. Improving the educational process in educational institutions as a basis for socio-cultural growth of children and youth. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/720985/>

57. Some aspects of the problem in forming readiness of boarding schools students for conscious parenting. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/721360/>

58. The 4 Principles of Conscious Parenting. URL: <https://www.parents.com/parenting/better-parenting/style/the-4-principles-of-conscious-parenting/>

59. Theoretical aspects of the problem of upbringing tolerance in student youth. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/721362/>

60. What is Conscious Parenting?. URL: <https://www.psychologytoday.com/us/blog/fulfillment-any-age/202007/what-is-conscious-parenting>

61. Концепція сімейного виховання в системі освіти України «Щаслива родина» на 2012–2021 рр. Київ, 2012. 14 с. URL: [http://mmkperv.ucoz.ua/konzepsiy\\_shasliva\\_rodina\\_12\\_21.doc](http://mmkperv.ucoz.ua/konzepsiy_shasliva_rodina_12_21.doc)

62. Підготовка молоді до батьківства: Навчальні програми та практичні ресурси. UNICEF. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/current-projects-parenting>

## ДОДАТКИ

Додаток А

### Опитувальник

## ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО БАТЬКІВСТВА

*Шановний респонденте!*

*Я студентка факультету психології Київського національного  
університету імені Тараса Шевченка.*

*Запрошую Вас взяти участь в опитуванні, спрямованому на визначення  
рівня готовності до батьківства у студентської молоді. Опитування анонімне  
і результати будуть використані тільки у наукових цілях.*

*На основі отриманих результатів, ми розробимо рекомендації щодо  
розвитку відповідального батьківства у студентів.*

*Дякуємо за Вашу участь у дослідженні!*

### **Блок 1: Загальна інформація про студента**

1. Ваша стать:
  - Чоловік
  - Жінка
  - Інше
2. Ваш сімейний стан:
  - Цивільний шлюб
  - Зареєстрований шлюб
  - Незаміжня / неодружений
  - Маю стосунки
  - Самотня(ій)
3. Чи маєте Ви дітей?

- Так
- Ні

### **Блок 2: Ставлення до батьківства**

1. Як Ви оцінюєте своє бажання стати батьком/матір'ю?
  - Дуже сильне
  - Сильне
  - Середнє
  - Слабке
  - Зовсім не маю такого бажання
2. Наскільки для Вас є значущим стати батьком/ матір'ю?
  - Дуже значимо
  - Частково значимо
  - Слабко значимо
  - Взагалі не значимо
3. Як Ви оцінюєте свої навички спілкування з дітьми?
  - Дуже погано
  - Частково погано
  - Нормально
  - Добре
  - Дуже добре

### **Блок 3: Самоаналіз та саморозвиток**

1. Чи намагаєтеся Ви більше дізнатися про виховання та розвиток дитини?
  - Ні
  - Частково
  - Так
2. Що Вам може зашкодити бути успішним у ролі батька/матері?

*Відкрите питання...*

3. На скільки Ви поділяєте думку, що щаслива сім'я може бути і без дітей?

- Ні
- Частково
- Так

4. На скільки вплив Ваших рідних та друзів є значимим при прийнятті Вами рішення мати дитину зараз?

- Сильно значущий
- Частково значущий
- Не значущий

А зараз Вашій увазі пропонуємо дати відповіді на деякі питання, які будуть мати варіанти відповідей «так» або «ні».

1. Для хорошої матері дім і сім'я – найважливіше в житті.

- Так
- Ні

2. Деякі діти настільки погані, що заради їхнього ж блага потрібно навчити їх боятися дорослих.

- Так
- Ні

3. Діти повинні віддавати собі звіт в тому, що батьки роблять для них дуже багато.

- Так
- Ні

4. Перебування з дитиною цілий день може довести до нервового виснаження.

- Так

- Ні
5. Батьки повинні виховувати в дітях повну довіру до себе.
- Так
  - Ні
6. Батькам легше пристосуватися до дітей, ніж навпаки.
- Так
  - Ні
7. Дитина повинна навчитися в життя багатьом потрібним речам, і в цьому треба їй допомогти.
- Так
  - Ні
8. Якщо один раз погодитися з тим, що дитина обманює, вона буде це робити постійно.
- Так
  - Ні
9. Мати повинна робити все, щоб знати, про що думають діти.
- Так
  - Ні
10. Якби батьки більше цікавилися справами своїх дітей, діти були б кращими та щасливішими.
- Так
  - Ні
11. Більшість дітей повинні самостійно справлятися з фізіологічними потребами вже з 12 місяців.
- Так
  - Ні

12. Найважче для молодої матері – залишатися одній у перші роки виховання дитини.

- Так
- Ні

**Дякую за співпрацю!**

**Ключ до питань до адаптованого опитувальника на основі методики  
PARI (parental attitude research instrument)**

Правильні відповіді

1. Ні.
2. Ні.
3. Ні.
4. Ні.
5. Ні.
6. Так.
7. Так.
8. Так.
9. Ні.
10. Так.
11. Ні.
12. Ні.

Обробка результатів:

За кожну правильну відповідь, яка співпадає із ключем, ставимо – 1 бал.

- Повністю готові (10-12 балів)
- Скоріше готові, ніж не готові (7-9 балів)
- Скоріше не готові ніж готові (4-6 балів)
- Зовсім не готові (1-3).